

องค์กรการเงินชุมชน :
กองทุนการพัฒนา
เพื่อการมีตัวตนของชุมชน

CD06
ท-8
S.13 C.2
04793



กลุ่มออมทรัพย์เป็นเครื่องมือสำคัญ

ในการ “รวมคน รวมเงิน รวมคิด”

ทำให้คนในชุมชนได้มาพูดคุย

คิดหาทางแก้ไขปัญหาด้านต่างๆ ของชุมชนร่วมกัน

และการที่ได้เกิดเงินทุนของตนเอง

ยังทำให้ชุมชนสามารถคิดริเริ่ม

ตัดสินใจในการกำหนดทิศทาง

กิจกรรมการพัฒนาในด้านต่างๆ ได้ด้วยตนเอง

นโยบายกองทุนรัฐ/หน่วยงานภายนอกที่เข้าไป

สนับสนุนกองทุนชุมชน 27



องค์กรการเงินชุมชน : กองทุนการพัฒนาเพื่อการพึ่งตนเองของชุมชน

เรียบเรียงโดย : พรรณทิพย์ เพชรมาก

เลขมาตรฐานสากลประจำหนังสือ : 974-91507-7-5

พิมพ์ครั้งที่ : 1

จำนวนพิมพ์ : 2,000 เล่ม

จัดพิมพ์โดย : สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (องค์การมหาชน)

2044 /28-33 ถ.เพชรบุรีตัดใหม่ ห้วยขวาง กรุงเทพฯ 10320

โทร. 0-2718-0911 โทรสาร 0-2718-0937

Home page : www.codi.or.th

E-mail : codi@codi.or.th

CD 01
พ-8
ร. 13
เลขหมู่..... 2.....
เลขทะเบียน..... 047 93.....
วันที่..... 25 ก.ย. 2546.....

สารบัญ

พัฒนาการความเป็นมาขององค์กรการเงินชุมชน 7

รูปแบบหลากหลายขององค์กรการเงินชุมชน 10

นโยบายกองทุนรัฐ/หน่วยงานภายนอกที่เข้าไป
สนับสนุนกองทุนชุมชน 27

รายชื่อ - ที่อยู่
กรณีตัวอย่างองค์กรการเงิน 39



ห้องสมุด

สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน



พัฒนาการความเป็นมา ขององค์กรการเงินชุมชน

การที่คนกลุ่มใหญ่ของประเทศไม่มีเงินทุนของตนเอง ขาดโอกาสที่จะเข้าถึงแหล่งเงินทุนในระบบที่ดูดซับเงินทุนส่วนใหญ่ของคนทั้งประเทศเข้าสู่ศูนย์กลาง แต่คนจนฐานล่างไม่สามารถที่จะใช้บริการได้ เนื่องจากมีอาชีพรายได้ไม่แน่นอน ขาดหลักทรัพย์ค้ำประกัน ขั้นตอนการเข้าถึงบริการยุ่งยากซับซ้อน ทำให้ต้องพึ่งแหล่งเงินทุนนอกระบบ ซึ่งอัตราดอกเบี้ยสูง ชุมชนหลายแห่งจึงได้คิดตั้งกองทุน/กลุ่มออมทรัพย์ของตนเองขึ้นมาทำ “ทำนบ” กั้นเงินของชุมชนไว้ภายในหมู่บ้าน/ชุมชน ที่สมาชิกได้มาออม/กู้ยืมไปใช้ประโยชน์

จากจุดเริ่มต้นของกลุ่มออมทรัพย์ที่ช่วยให้สมาชิกได้มีการออมร่วมกัน และมีแหล่งเงินกู้ยืมภายในชุมชน ได้นำไปสู่การพัฒนาของชุมชนในด้านอื่นๆ ติดตามมามากมาย กลุ่มออมทรัพย์เป็นเครื่องมือสำคัญในการ “รวมคน รวมเงิน รวมคิด” ทำให้คนในชุมชนได้มาพูดคุย คิดหาทางแก้ไขปัญหาด้านต่างๆ ของชุมชนร่วมกัน และการที่ได้เกิดเงินทุนของตนเอง ยังทำให้ชุมชนสามารถคิดริเริ่ม ตัดสินใจในการกำหนดทิศทางกิจกรรมการพัฒนาในด้านต่างๆ ได้ด้วยตนเองมีความสามารถในการ



บริหารจัดการ จากกิจกรรมออมทรัพย์ได้ขยายไปสู่การพัฒนาในด้านต่างๆ เช่น การพัฒนาอาชีพรายได้/ธุรกิจชุมชน สวัสดิการชุมชน การพัฒนาที่อยู่อาศัยและสิ่งแวดล้อม ฯลฯ ถือได้ว่ากลุ่มออมทรัพย์หรือองค์กรการเงินชุมชนเป็นฐานกองทุนการพัฒนาเพื่อการพึ่งตนเองของชุมชน

ชุมชนได้มีการรวมตัวกันจัดตั้งกองทุน กลุ่มออมทรัพย์ หรือที่เรียกรวมๆ ว่า “องค์กรการเงินชุมชน” มาตั้งแต่ปี 2508 ทั้งที่เกิดจากการริเริ่มของผู้นำชุมชนเอง การส่งเสริมของหน่วยงาน หรือชุมชนปรับรูปแบบจากการส่งเสริมของหน่วยงาน รูปแบบองค์กรการเงินในยุคแรกๆ ได้แก่ สหกรณ์เครดิตยูเนียน ซึ่งเริ่มจากฐานวงสัมพันธ์ของสมาชิกโบสถ์คริสต์ ทั้งในชุมชนเมืองและชนบท กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต ที่กรมการพัฒนาชุมชนส่งเสริมตั้งแต่ปี 2517 กลุ่มออมทรัพย์ในภาคใต้ที่มีลักษณะเฉพาะของตนเองในแต่ละกลุ่ม เช่น กลุ่มออมทรัพย์บ้านคีรีวง จังหวัดนครศรีธรรมราช (2523) กลุ่มออมทรัพย์แบบพัฒนาครอบครัวชีวิตบ้านน้ำขาว กลุ่มออมทรัพย์คลองเปี้ยะ จังหวัดสงขลา (2525) กองทุนชาวประมงขนาดเล็กบ้านปากบางจังหวัดสงขลา (2528) กองทุนชะกาด บ้านควนใต้ทะเล จังหวัดสตูล (2530) ซึ่งกลุ่มเหล่านี้ส่วนใหญ่ตั้งโดยปราชญ์ชาวบ้านที่ต้องการพัฒนาชุมชนของตนเอง โดยมีลักษณะร่วมที่สำคัญ คือ ต้องการอยู่บนพื้นฐานแนวทางการพึ่งตนเองของชุมชน ใช้เรื่องออมทรัพย์เป็นเครื่องมือในการรวมคนรวมเงิน รวมความคิดไปสู่การพัฒนาชุมชนเข้มแข็ง



ในช่วงตั้งแต่ปี 2530 เป็นต้นมา องค์กรการเงินรูปแบบต่างๆ ของชุมชนได้ขยายตัวเร็วขึ้น เช่น ในชุมชนเมือง กทม. ได้เกิดกลุ่มออมทรัพย์จากการส่งเสริมขององค์กรนานาชาติเพื่อร่วมกันพัฒนาประมาณ 40 กลุ่ม (ปี 2530-2534) และองค์กรพัฒนาเอกชนอื่นอีกบางส่วน ส่วนในชนบทมีองค์กรพัฒนาเอกชนที่ส่งเสริมเรื่องกลุ่มออมทรัพย์ควบคู่ไปกับกิจกรรมพัฒนาด้านอื่นๆ เช่น ธนาคารข้าว กลุ่มสมุนไพร กลุ่มอาชีพ ฯลฯ โดยมีองค์กรส่งเสริม เช่น มูลนิธิพัฒนาทุ่งกุลาร้องไห้ มูลนิธิพัฒนาอีสาน มูลนิธิบูรณะชนบทแห่งประเทศไทย ศูนย์สังคมพัฒนาสภา

แคลอิลิค ชุมชนสหกรณ์เครดิตยูเนียน ฯลฯ ในช่วงใกล้เคียงกัน (ปี 2532) ธนาคารหมู่บ้านก็ได้เริ่มขึ้น โดยการส่งเสริมของมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ มูลนิธิเผยแผ่ชีวิตประเสริฐ และสหพันธ์แรงงานภาคเกษตรกรรม ฯลฯ โดยเริ่มจากโครงการอีสานเขียวแล้วกระจายไปสู่พื้นที่อื่นๆ ทุกภาค พระสุบิน ปณีโต จากจังหวัดตราด ได้ไปเรียนรู้เรื่องกลุ่มออมทรัพย์แบบพัฒนาครอบครัวชีวิตจากครูชบ ยอดแก้ว ที่จังหวัดสงขลา แล้วนำมาปรับเป็นกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ เผยแพร่จัดตั้งในพื้นที่จังหวัดตราด แล้วขยายสู่พื้นที่ต่างๆ ในส่วนของชุมชนเมือง หลังจากที่ได้มีการจัดตั้งสำนักงานพัฒนาชุมชนเมืองในปี 2535 กลุ่มออมทรัพย์ในชุมชนเมืองได้ขยายจากพื้นที่ กทม. ไปสู่เมืองต่างๆ ในภูมิภาคอย่างแพร่หลายขึ้น

ปัจจุบัน มีองค์กรการเงินชุมชนรวม 39,003 กลุ่ม (ไม่รวมสหกรณ์ออมทรัพย์และกองทุนหมู่บ้าน) สมาชิกรวมประมาณ 4.62 ล้านคน เงินออมรวมประมาณ 10,191 ล้านบาท

- กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต 32,775 กลุ่ม สมาชิกรวม 3,640,849 ราย เงินออมรวม 6,714 ล้านบาท (31 พฤษภาคม 2545)
- ธนาคารหมู่บ้าน 1,497 กลุ่ม สมาชิก 132,893 ราย เงินออมรวม 206 ล้านบาท
- กลุ่มออมทรัพย์ชุมชนเมือง/กลุ่มออมทรัพย์ทั่วไป 3,541 กลุ่ม สมาชิก 351,763 ราย เงินออมรวม 517 ล้านบาท
- กลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ 383 กลุ่ม สมาชิก 96,107 ราย เงินออมรวม 253.99 ล้านบาท
กองทุนสวัสดิการ 39.64 ล้านบาท (เฉพาะพื้นที่จังหวัดตราดและจังหวัดจันทบุรี กันยายน 2545)
- สหกรณ์/กลุ่มเครดิตยูเนียน 807 องค์กร สมาชิกประมาณ 400,000 คน เงินออมรวมประมาณ 2,500 ล้านบาท





รูปแบบหลากหลาย ขององค์กรการเงินชุมชน

จากพัฒนาการขององค์กรการเงิน ซึ่งมีจุดก่อเกิดที่แตกต่างกัน ตามผู้นำชุมชนที่คิดริเริ่มเอง หน่วยงานส่งเสริมการนำไปปรับใช้ให้สอดคล้องกับวิถีชีวิตการทำมาหากิน ศาสนา วัฒนธรรมของชุมชนนั้น ทำให้องค์กรการเงินชุมชนที่กระจายอยู่ในพื้นที่ต่างๆ มีความหลากหลายเป็นอันมาก องค์กรการเงินชุมชนที่เข้มแข็งส่วนใหญ่เป็นองค์กรที่ได้มีการคิดค้น หาวิธีการดำเนินงานให้สอดคล้องกับขบวนการของตนเอง ไม่ติดอยู่ในกรอบรูปแบบดั้งเดิม แต่อย่างไรก็ตาม ถ้าหากจะจัดแบ่งประเภทขององค์กรการเงินชุมชนตามการก่อเกิดและลักษณะเฉพาะขององค์กรการเงินประเภทนั้น สามารถแบ่งได้ ดังนี้คือ

1. องค์กรการเงินในลักษณะสหกรณ์ออมทรัพย์ เป็นแนวความคิดจัดการองค์กรการเงินแบบตะวันตก บนพื้นฐานความคิดที่ว่า “กลุ่มคนหรือชุมชนสามารถรวมกลุ่มเป็นเจ้าขององค์กรการเงินหรือกิจการร่วมกันได้” โดยการระดมหุ้นจากสมาชิก เพื่อเป็นเจ้าของกิจการและองค์กรร่วมกัน แนวคิดนี้ได้เข้ามาสู่ประเทศไทยหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 ซึ่งต่อมาเพื่อทำให้การรวมกลุ่มมีสถานภาพเป็นนิติบุคคล

รัฐโดยกระทรวงเกษตรและสหกรณ์จึงได้เข้าไปมีบทบาทส่งเสริมโดยตรง มีการกำหนดระบบกฎเกณฑ์และโครงสร้างต่างๆ โดยรัฐ ทำให้การทำงานมีลักษณะเป็นทางการและดูแลโดยระบบราชการมากขึ้น ประชาชนอาจเข้าใจได้ยาก การสหกรณ์ออมทรัพย์ในประเทศไทย จึงไม่เป็นที่นิยมสำหรับประชาชนฐานล่างของสังคมมากนัก แต่สามารถดำเนินการไปได้สำหรับประชาชนคนชั้นกลาง เช่น สหกรณ์ออมทรัพย์ครู สหกรณ์ออมทรัพย์พนักงานบริษัทการบินไทย เป็นต้น ซึ่งอาจกล่าวได้ว่า สหกรณ์ออมทรัพย์สามารถระดมเงินจากสมาชิกได้เป็นจำนวนมาก เนื่องจากการออมทรัพย์ของกลุ่มคนที่มีฐานะค่อนข้างดี แต่เน้นไปเพื่อการกู้ยืม หรืออาจมีการนำดอกผลไปสู่การจัดสวัสดิการบ้าง ยังขาดการเชื่อมร้อยไปสู่การทำกิจกรรมอื่นๆ ร่วมกัน สมาชิกยังขาดความสัมพันธ์ต่อกัน

นอกจากนี้ยังมีสหกรณ์รูปแบบอื่นๆ เช่น สหกรณ์การเกษตร สหกรณ์บริการอื่นๆ ฯลฯ ซึ่งมีการออมแต่ไม่ต่อเนื่อง ให้บริการเงินกู้เพื่อกิจกรรมเฉพาะ เช่น สหกรณ์การเกษตรให้บริการเงินกู้เพื่อซื้อปัจจัยการผลิต ปุ๋ย ยาฆ่าแมลง ส่วนสหกรณ์เคหสถานมีบางส่วนที่มีฐานมาจากกลุ่มออมทรัพย์ชุมชนเมือง ร่วมกันเพื่อการแก้ปัญหาที่อยู่อาศัย แล้วมาจดทะเบียนเพื่อให้เป็นนิติบุคคล ซึ่งขณะนี้มียู่ประมาณ 35 สหกรณ์ สมาชิกประมาณ 5,000 ราย

อย่างไรก็ตาม สหกรณ์ก็สามารถส่งผลด้านความคิดให้กับประชาชนในเรื่องการรวมกลุ่มเป็นองค์การการเงิน ที่คนเข้ามาร่วมถือหุ้น และได้มีการนำไปดำเนินงานในชนบทในรูปแบบที่ไม่เป็นทางการอยู่บ้าง เช่น การเกิดกองทุนหมู่บ้านบ้านสระคูณ อำเภอลำปลายมาศ จังหวัดบุรีรัมย์ ฯลฯ สหกรณ์การเกษตรหลายแห่งก็ได้มีการเชื่อมโยงเป็นเครือข่ายเดียวกันกับเครือข่ายกลุ่มออมทรัพย์ที่ยังไม่จดทะเบียน เช่น สหกรณ์การเกษตรขนาดใหญ่ ที่มีการเชื่อมโยงกิจกรรมร่วมกับกองทุนหมุนเวียนชาวบ้านสงขลา เป็นกลุ่มออมทรัพย์ที่ไม่ได้จดทะเบียน ฯลฯ

2. องค์การการเงินรูปแบบเครดิตยูเนียน นับเป็นสหกรณ์ออมทรัพย์รูปแบบหนึ่งที่พัฒนามาจากระบบสหกรณ์ ที่เปิดให้ผู้มีรายได้น้อย สามารถเข้ามาร่วมได้อย่างคล่องตัวมากขึ้นซึ่งในการดำเนินงานนั้น ได้แปรระบบที่เป็นทางการของรูปแบบสหกรณ์ให้เอื้อต่อชาวชุมชนฐานล่างมากขึ้น โดยพัฒนาหลักการส่งเสริมที่เป็นชุมชนสหกรณ์ ซึ่งเป็นองค์กรนอกภาครัฐ แต่ยังคงเน้นในเรื่องของระบบการจัดการที่มีลักษณะเป็นทางการในรูปแบบของสหกรณ์ แต่ปรับให้ง่ายขึ้น

การทำงานองค์การการเงินในรูปแบบเครดิตยูเนียนนั้น เป้าหมายเพื่อให้ชุมชนมีกองทุนเป็นของตัวเอง และสามารถนำไปสู่การจัดสวัสดิการให้กับสมาชิกได้ เน้น



ให้แต่ละกลุ่มจัดการกองทุนของตนเองให้ได้ โดยในประเทศไทยนั้นได้เกิดขึ้นครั้งแรกที่ศูนย์กลางทewa ในเขตชุมชนเมือง ดินแดง-ห้วยขวาง กรุงเทพมหานคร จากนั้นขบวนการเครดิตยูเนียนก็ขยายเพิ่มขึ้น ทั้งในเขตเมือง (ชุมชนเมืองและโรงงาน) และชนบท ได้มีการรวมตัวกันเป็นชุมนุมสหกรณ์ เครดิตยูเนียนแห่งประเทศไทย และเริ่มมีชุมนุมสหกรณ์เครดิตยูเนียนในระดับพื้นที่ ปัจจุบันมีสหกรณ์/กลุ่มเครดิตยูเนียนประมาณ 800 กลุ่ม สมาชิก 4 แสนราย เงินออมรวมกันประมาณ 2,500 ล้านบาทกระจายทั่วประเทศ โดยจังหวัดที่มีสมาชิกหนาแน่น ได้แก่ จันทบุรี เพชรบุรี เชียงใหม่ กรุงเทพมหานคร ฯลฯ

อาจกล่าวได้ว่า จุดเด่นของสหกรณ์เครดิตยูเนียน มีหลายประการด้วยกัน คือ การนำระบบสหกรณ์ลงสู่คนฐานล่างของสังคม มีการสร้างระบบที่คล่องตัวมากขึ้น ทำให้คนๆ สามารถเข้าถึงและเป็นเจ้าขององค์กรการเงินได้อย่างกว้างขวางมากขึ้น ขบวนการสหกรณ์เครดิตยูเนียนสามารถเชื่อมโยงกันเป็นชุมนุมทำหน้าที่ส่งเสริมกลุ่มใหม่และทำหน้าที่รับรองการจดทะเบียนเป็นสหกรณ์เครดิตยูเนียนได้ตามกฎหมาย อีกประการหนึ่งก็คือ เครดิตยูเนียน เน้นในเรื่องการจัดสวัสดิการให้กับสมาชิก จะสังเกตเห็นได้ว่าบางกลุ่มสามารถนำเงินกำไรไปจัดสวัสดิการได้ถึง 18 อย่าง เช่น สหกรณ์เครดิตยูเนียนเขาย้อย เพชรบุรี, เครดิตยูเนียน จ.ร.ด. (จันทบุรี ระยอง ตราด) เป็นต้น ผู้นำจากสหกรณ์เครดิตยูเนียนหลายแห่งได้มีบทบาทไปเสริมหนุนการจัดตั้งกลุ่มออมทรัพย์ชุมชน โดยเฉพาะอย่างยิ่งด้านการบริหารจัดการ เช่น สหกรณ์เครดิตยูเนียนเพื่อนครู จังหวัดฉะเชิงเทรา ที่ได้เชื่อมโยงเป็นเครือข่ายเดียวกับกลุ่มออมทรัพย์ ไปช่วยดูแลอบรมบัญชีกลุ่มออมทรัพย์ สหกรณ์เครดิตยูเนียนในจังหวัดลำปางได้มีบทบาทดังกล่าวเช่นเดียวกัน

● สหกรณ์เครดิตยูเนียนเพื่อนครู จำกัด เชื่อมโยงเกื้อหนุนชุมชน

สหกรณ์เครดิตยูเนียนเพื่อนครู จำกัด เป็นสหกรณ์ที่ก่อตั้งขึ้นตั้งแต่ปี 2526 เริ่มจากฐานครูข้าราชการบำนาญ ต่อมาได้ขยายวงสัมพันธ์ออกไปกว้างขวาง จนกระทั่งปัจจุบันมีสมาชิก 1,151 คน เงินหมุนเวียน 30.45 ล้านบาท สมาชิกมีอาชีพหลากหลาย โดยส่วนใหญ่มีอาชีพรับจ้างทั่วไป รองลงมาค้าขาย เกษตร ข้าราชการ คนกวาดถนน/เก็บของเก่า ฯลฯ เป็นสหกรณ์ที่จะจดทะเบียนเป็นนิติบุคคลมีการจัดสวัสดิการสมาชิกหลายอย่าง ได้แก่ คัดกรองเงินหุ้นและเงินฝาก ไม่เกินรายละ 100,000 บาท คัดกรองเงินกู้ ไม่เกินรายละ 300,000 บาท คัดกรองการเสียชีวิตรายละไม่เกิน 50,000 บาท ช่วยค่างานศพ 21,500 บาท ฯลฯ สหกรณ์เครดิตยูเนียนเพื่อนครู เป็นสหกรณ์ที่จดทะเบียนเป็นนิติบุคคล แต่กิจกรรมที่ดำเนินการไม่ได้ทำเฉพาะในส่วน

ของการบริการสมาชิกของตนเองเท่านั้น แต่ได้มีบทบาทสำคัญในการสนับสนุนการพัฒนาองค์กรการเงินชุมชนอื่นๆ โดยเฉพาะด้านการบริหารจัดการ สหกรณ์เครดิตยูเนียนเพื่อนครเป็นศูนย์เรียนรู้ด้านการจัดการกลุ่มองค์กรการเงินภาคประชาชน ได้มีบทบาทในการสนับสนุนการจัดตั้งกลุ่มออมทรัพย์ในพื้นที่ทั้งเมืองและชนบท 18 กลุ่ม ช่วยแก้ไขปัญหากลุ่มที่ไม่สามารถปิดบัญชีกลุ่มได้ จนสามารถทำได้เป็นปัจจุบัน 6 กลุ่ม สนับสนุนด้านเครื่องเขียนแบบพิมพ์ สำหรับกลุ่มขนาดเล็ก 69 กลุ่ม สนับสนุนการจัดตั้งกลุ่มสัจจะออมรายวัน 3 กลุ่ม ซึ่งปัจจุบันมีสมาชิกรวม 829 คน เงินออมรวม 5.58 ล้านบาท เชื่อมโยงเครือข่ายองค์กรชุมชนใน จ.ฉะเชิงเทรา 8 เครือข่าย โดยสหกรณ์ก็ได้มีเป้าหมายที่จะให้องค์กรของประชาชนไม่ว่าจะขนาดใหญ่ กลาง เล็ก สามารถพึ่งตนเองได้ เช่น จัดทำงบการเงินของตนเองได้ มีสวัสดิการในแต่สมาชิกและคนทำงาน สมาชิกมีอาชีพมีบ้านมีที่ทำกิน มีการออม ฯลฯ

3. กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต เป็นกลุ่มออมทรัพย์ที่เกิดจากการส่งเสริมของกรมการพัฒนาชุมชน กระทรวงมหาดไทย เริ่มมาตั้งแต่ พ.ศ. 2517 ทั้งนี้เพื่อให้เกิดทุนของชุมชนเพื่อใช้ในการผลิต โดยใช้รูปแบบการจัดการที่ง่ายขึ้นและไม่เป็นทางการมากนัก โดยกลไกของกรมพัฒนาชุมชน ซึ่งก็สามารถทำให้เกิดการออมได้อย่างกว้างขวางทั่วประเทศ แต่เนื่องจากกลไกส่งเสริมเป็นหน่วยงานรัฐที่เป็นทางการ กลุ่มออมทรัพย์ที่เกิดขึ้นโดยทั่วไปจึงโตขึ้นตามรูปแบบในช่วงแรกๆ เพราะเป็นการส่งเสริมและกำหนดมาจากภายนอก แต่ก็สามารถทำให้เกิดวัฒนธรรมของชุมชนในเรื่องการออมได้เป็นอย่างดี โดยเฉพาะอย่างยิ่ง “กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต” ได้จุดประกายความคิดในด้านการออมให้กับองค์กรชุมชนเมื่อเริ่มก่อตั้งเน้นการออม โดยนำเงินไปฝากธนาคารไว้ก่อน เมื่อมีเงินมากพอจึงเริ่มปล่อยกู้ ในช่วงต่อมาได้มีการนำไปพัฒนาให้สอดคล้องกับสภาพของแต่ละพื้นที่ โดยชุมชนเองจนเกิดรูปแบบที่หลากหลาย เช่น กลุ่มออมทรัพย์ตำบลคลองเปือย อำเภอนะจะ จังหวัดสงขลา (พ.ศ. 2525) กลุ่มออมทรัพย์บ้านคีรีวง (พ.ศ. 2523) เป็นต้น ปัจจุบันมีกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต กระจายไปทั่วประเทศ





ประมาณ 32,000 กลุ่ม เงินออมรวมกันประมาณ 6,700 ล้านบาท สมาชิก 3.6 ล้านราย ในช่วง 2-3 ปี เริ่มมีการเชื่อมโยงเป็นเครือข่าย โดยใช้ชื่อว่าชมรมกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต ซึ่งมีทั้งระดับอำเภอ จังหวัด และระดับเขต แต่ความเป็นเครือข่ายส่วนใหญ่ยังไม่ชัดเจนนัก

กรณีตัวอย่างกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต

● **กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตบ้านม่วงงาม จังหวัดสระบุรี** ฐานกิจกรรมการพัฒนาที่ครบวงจร กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตบ้านม่วงงาม เกิดจากการร่วมกันวิเคราะห์ปัญหาของหมู่บ้านที่ขาดแคลนเงินลงทุนทำนา จึงคิดจะตั้งกลุ่มออมทรัพย์โดยรวมตัวกันไปดูงานที่อื่น โดยใช้ทุนส่วนตัว เมื่อปี 2535 มีสมาชิก 72 คน จนปัจจุบันมีสมาชิก 819 ราย มีเงินฝากเดือนละ 1-2 แสนบาท เงินออมรวม 6 ล้านบาท จากกลุ่มออมทรัพย์ได้ขยายสู่กิจกรรมการพัฒนาด้านต่างๆ ครบวงจร เช่น มีกลุ่มเลี้ยงปลาทึบทิ้มในกระชัง ทำแพอาหารทึบทิ้มสยาม มีกลุ่มสูบน้ำรวมของชุมชน กลุ่มเกษตรกร และโรงเรียนเกษตรกร โรงสีและฉางข้าวชุมชน ขยายผลสู่ธุรกิจชุมชน โครงการทำร้านค้าชุมชน บิมน้ำมัน รถเกี่ยวข้าว ตลาดน้ำ ฯลฯ ซึ่งปัจจัยสำคัญที่ทำให้กลุ่มประสบความสำเร็จ คือ ระบบการบริหารจัดการที่โปร่งใส มีการจัดทำเอกสารแจ้งยอดค่าใช้จ่ายให้สมาชิกทราบ มีการจัดการเรียนรู้สำหรับสมาชิก โดยเชิญบุคคลภายนอกมาให้ความรู้ และคณะกรรมการเป็นที่ยอมรับของสมาชิก ประธานกรรมการกลุ่มคนปัจจุบัน คือ คุณธงชัย ศรีสำแดง ซึ่งสมาชิกให้การยอมรับสูง เห็นว่ากรรมการจะต้องเรียนรู้และพัฒนาตัวเองอยู่ตลอดเวลา เพราะสังคมเปลี่ยนแปลงไปทุกวัน และการยึดติดตัวบุคคลของสมาชิกก็เป็นเรื่องอันตราย เมื่อแกนนำออกไปอาจทำให้กลุ่มล้มได้ จะต้องช่วยกันสร้างระบบให้ดี เป็นระบบที่ทุกคนมีส่วนร่วม แกนนำจะอยู่หรือไม่กลุ่มก็ไม่ล้ม

● **กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตบ้านขาม อำเภอจตุรัส จังหวัดชัยภูมิ :** ฐานกิจกรรมพัฒนาที่ครบวงจรสู่การสร้างเครือข่าย กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตบ้านขามก่อตั้งเมื่อปี 2534 มีพัฒนาการเติบโตต่อเนื่องจนปัจจุบันมีสมาชิก 520 คน เงินสะสมสะสม 1,450,600 บาท ได้ให้บริการเงินกู้สมาชิกโดยไม่มีหนี้มีคินัด และสามารถปิดบัญชีสิ้นปีได้ตลอด จากกิจกรรมออมทรัพย์ได้ขยายสู่กิจกรรมพัฒนาด้านอื่นๆ ได้แก่ ศูนย์สาธิตการตลาด (ร้านค้าชุมชน) 2 แห่ง ได้จำหน่าย

สินค้าในราคาถูก และรับซื้อผลผลิตของสมาชิก การดำเนินการที่ผ่านมามีกำไรต่อเนื่อง มีธุรกิจปั้มน้ำมัน โรงเรียนข้าวชุมชน ลานตากผลผลิตทางการเกษตร ส่วนในด้านสวัสดิการชุมชนได้มีการตั้งธนาคารข้าวให้สมาชิกกลุ่มกู้ยืม และจำหน่ายข้าวสารโดยศูนย์สวัสดิการตลาดเป็นผู้จำหน่าย ผลกำไรจากกลุ่มออมทรัพย์และธุรกิจชุมชนได้นำมาใช้ในงานพัฒนาชุมชน เช่น จัดเป็นกองทุนพัฒนาเด็กในศูนย์พัฒนาเด็กเล็กปีละ 2,000 บาท ให้เงินกองทุนอาหารกลางวันสำหรับเด็กในโรงเรียนประถมศึกษาจำนวน 32,000 บาท สมทบกองทุนก่อสร้างสถานที่บริการชุมชน เช่น ศูนย์ส่งเสริมสหกรณ์ราษฎรประจำหมู่บ้าน 270,000 บาท สมทบกองทุนซื้อที่ดินขุดสระน้ำ และสร้างประปาหมู่บ้าน มอบเงินกองทุนสำหรับพระสงฆ์ และเงินสนับสนุนการพัฒนาหมู่บ้านด้านอื่นๆ ปีละประมาณ 10,000 บาท ส่วนกิจกรรมพัฒนาอาชีพรายได้ ได้ตั้งกลุ่มเพาะเห็ด กลุ่มเย็บเสื้อผ้าที่บ้าน ด้านพัฒนาสภาพแวดล้อม ได้สนับสนุนเงินทุนในการดูแลป่าชุมชน นอกจากนั้น ได้มีการสร้างศูนย์อนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรม รวบรวมสิ่งของเครื่องใช้ เครื่องมือทางการเกษตรไว้ให้ศึกษา พัฒนาเยาวชนโดยการส่งเสริมอาชีพ การเล่นกีฬา ตลอดจนการพัฒนาศักยภาพและการเรียนรู้ของสมาชิก โดยไปดูงานที่อื่น และเป็นที่ดูงานของกลุ่มและหน่วยงานต่างๆ สามารถประสานหน่วยงานภายนอกได้เป็นอย่างดี รวมทั้งกิจกรรมทางด้านการเมืองที่รณรงค์ให้สมาชิกในชุมชนไม่ให้ซื้อสิทธิขายเสียง

4. ธนาคารหมู่บ้าน มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ มูลนิธิเผยแพร่วิดีทัศน์ ประเสริฐ และสหพันธ์แรงงานภาคเกษตรกรรมฯ โดยยึดถือตามแนวพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ที่ทรงมีพระราชดำรัสกับข้าราชการจังหวัดสกลนคร เมื่อวันที่ 12 พฤศจิกายน 2528 ว่า “การแก้ปัญหาเศรษฐกิจของราษฎรนั้น ควรจะจัดให้มีระบบเงินทุนหมุนเวียนขึ้นในลักษณะศูนย์สวัสดิการการเงิน เพื่อช่วยแก้ปัญหาหนี้สินของราษฎรให้ได้ ถ้าสามารถหารูปแบบการสาธิตเป็นผลสำเร็จก็ควรนำไปเผยแพร่อย่างแพร่หลายไปทั่วประเทศ” โดยมีสมาคมศิษย์เก่ามหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ เป็นผู้ริเริ่มดำเนินการ ซึ่งภายหลังได้มีหน่วยงานรัฐ คือ สำนักงานเร่งรัดพัฒนาชนบท (รพช.) เป็นผู้ส่งเสริมให้กระจายกว้างขวางมากขึ้น

ธนาคารหมู่บ้านนี้ มีวิธีการดำเนินงานแบบง่าย ๆ ไม่มุ่งเน้นการวางหลักเกณฑ์ให้ชาวบ้าน แต่ให้ชาวบ้านกำหนดกันเองบนพื้นฐานของการมีสัจจะและเอื้ออาทรต่อกัน เมื่อตกลงตั้งกลุ่มออมทรัพย์ก็สามารถกู้เงินได้เลย ก่อให้เกิดการเชื่อมโยงเป็นเครือข่ายในระดับพื้นที่ โดยเฉพาะอย่างยิ่งทางภาคใต้ ภาคเหนือ และภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ปัจจุบันได้พัฒนาไปสู่ “สหกรณ์ธนาคารหมู่บ้าน” ซึ่งมีทั้งระดับอำเภอ



ระดับจังหวัด และระดับภาค อย่างเช่น ศูนย์รวมน้ำใจธนาคารหมู่บ้านพะเยา เครือข่ายธนาคารหมู่บ้านจังหวัดนครศรีธรรมราช สถาบันธนาคารหมู่บ้านภาคใต้ โดยมีสมาชิกธนาคารหมู่บ้านรวมประมาณ 1,500 กลุ่ม สมาชิก 133,000 ราย เงินออมรวมกัน 210 ล้านบาท

กรณีตัวอย่างธนาคารหมู่บ้าน

● ศูนย์รวมน้ำใจ ธนาคารหมู่บ้าน จากการแก้ปัญหาผู้หญิงไปขายบริการสู่การจัดสวัสดิการชุมชน ธนาคารหมู่บ้านในจังหวัดพะเยา ได้เริ่มก่อตั้งขึ้นจากการที่ครูมุกดา อินต๊ะสาร ได้พยายามหาทางแก้ไขปัญหาของหมู่บ้าน ซึ่งเดิมมีผู้หญิงออกไปขายบริการค่อนข้างมาก จึงได้เริ่มก่อตั้งธนาคารหมู่บ้านแห่งแรกขึ้นในปี 2534 เพื่อที่จะแบ่งเบาปัญหาหนี้สินของชาวบ้าน โดยเริ่มจาก 7 ธนาคาร แล้วเพิ่มขึ้นเป็น 37 ธนาคาร ในปี 2537 ได้เชื่อมโยงกันเป็นเครือข่ายศูนย์รวมน้ำใจธนาคารหมู่บ้านของ 4 ตำบล คือ ตำบลบ้านดำ ตำบลปิ่น ตำบลหนองหล่ม และตำบลคือเวียง

ธนาคารหมู่บ้านได้เป็นแหล่งเงินทุนเพาะปลูกพืชระยะสั้น ทำให้ชาวบ้านมีรายได้เพิ่มขึ้น และแก้ปัญหาหนี้สินนอกระบบได้บางส่วน แต่สำหรับหนี้ก้อนใหญ่ คือหนี้ ธกส. ส่วนใหญ่ยังไม่สามารถแก้ไขได้ ธนาคารหมู่บ้านได้ช่วยหรือคุณค่าการช่วยเหลือเกื้อกูลกัน ทำให้เกิดเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกัน เพิ่มบทบาทผู้หญิงในชุมชน เพราะผู้หญิงเป็นผู้มีบทบาทสำคัญในการจัดการเงินในครอบครัวเป็นทุนเดิมอยู่แล้ว

เมื่อเครือข่ายรวมน้ำใจธนาคารหมู่บ้านได้รับบสนับสนุนการจัดสวัสดิการจากกองทุนชุมชนรวม 11.6 ล้านบาท ในปี 2542 เงินจำนวน ดังกล่าว ทำให้เครือข่ายสามารถช่วยเหลือผู้ยากลำบากในชุมชนที่เป็นผู้ติดเชื้อเอดส์ เด็กด้อยโอกาส ผู้สูงอายุ 446 คน โดยที่คนเหล่านี้ไม่ได้เป็นสมาชิกธนาคารหมู่บ้านมาก่อน แต่ก็ได้มีการหักเงินที่จะให้เปล่ามาออมในธนาคารหมู่บ้าน ทำให้คนยากลำบากในชุมชนเข้าเป็นสมาชิกธนาคารหมู่บ้านมากขึ้น ส่วนเงินหมุนเวียนอีก 10 ล้านบาท ได้นำไปให้สมาชิกกู้ยืมไปลงทุนประกอบอาชีพถึง 1,300 ราย เมื่อได้ผลกำไรก็นำไปจ่ายเป็นสวัสดิการผู้ยากลำบากต่อไป จุดเด่นสำคัญของเครือข่ายศูนย์รวมน้ำใจฯ คือ การที่เครือข่ายและผู้นำเป็นที่รู้จักยอมรับสูง ทำให้เครือข่ายเป็นที่เรียนรู้ดูงานของกลุ่มหน่วยงานต่างๆ และสามารถประสานทรัพยากรการทำงานร่วมกับหน่วยงานสนับสนุนต่างๆ ได้เป็นอย่างดี โดยมีธนาคารหมู่บ้านหลายกลุ่มที่พยายามเชื่อมโยงกิจกรรมกับ อบต. กรรมการบางรายก็ได้สมัครเป็น อบต. ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลง

ในองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นได้บางส่วน โดยเฉพาะการให้ อบต. หันมาสนใจงานด้านพัฒนาคุณภาพชีวิต/สวัสดิการ แทนการก่อสร้างโครงสร้างพื้นฐานต่างๆ

● **ธนาคารหมู่บ้านบ้านปากหาร :** ปันผลทุกเดือน และเชื่อมโยงกิจกรรมพัฒนาที่หลากหลาย ธนาคารหมู่บ้านบ้านปากหาร ตำบลบ้านยาง อำเภอศีร์ษะเกษ จังหวัดสุราษฎร์ธานี จัดตั้งขึ้นมาในปี 2540 มีสมาชิกกว่า 80 คน มีเงินสะสมกว่า 450,000 บาท สะสมหุ้นละ 100 บาท กลุ่มจะคิดดอกเบี้ยจากสมาชิกร้อยละ 24 ต่อปี สำหรับการกู้ทั่วไป แต่ถ้ากู้เพื่อการอาชีพจะคิดดอกเบี้ยร้อยละ 12 ต่อปี เท่านั้น

ตามปกติกลุ่มออมทรัพย์ต่างๆ จะมีการปันผลปีละครั้ง แต่กลุ่มที่นี้แก้ปัญหาความไม่มั่นใจของสมาชิก และลดความผิดพลาดในการคิดคำนวณที่อาจจะเกิดขึ้นในการรวมเลขมากมาย ด้วยการคิดเงินปันผลให้สมาชิกรายเดือน สมาชิกกลุ่มจึงได้รับเงินปันผลทุกๆ เดือน ในปี 2543 มีบางเดือนสมาชิกได้รับเงินปันผลเฉลี่ยร้อยละ 1.5 ต่อเดือน (ร้อยละ 18 ต่อปี) แม้ว่ากลุ่มจะตัดกำไรส่วนหนึ่งไว้เป็นเงินสวัสดิการสมาชิกแล้วก็ตาม กลุ่มมีเงินสวัสดิการกว่า 20,000 บาท สมาชิกตายจะจ่าย 3,000 บาท และมีระบบให้กู้เงินสำหรับงานศพหรืองานประเพณีในวงเงิน 10,000 บาท โดยไม่มีดอกเบี้ยด้วย

กรรมการกลุ่มที่นี้ทำงานโดยไม่มีค่าตอบแทน คนที่เป็นกรรมการต้องลงเงิน 500 บาท เป็นค่าน้ำร้อนน้ำชาในวันประชุมด้วย โดยกลุ่มจะออกสมทบเดือนละ 100 บาท สมาชิกกลุ่มจะเน้นว่าต้องไม่ติดยา ไม่มีว่สมอบายมุขต่างๆ

ธนาคารหมู่บ้านเป็นหนึ่งในหลายกิจกรรมของกลุ่มเกษตรกรเพื่อสิ่งแวดล้อม ซึ่งจัดตั้งขึ้นมาในปี 2539 กลุ่มเกษตรกรฯ ยังมีกิจกรรมอื่นๆ อีก คือ ร้านค้าชุมชน เรือนเพาะชำผักพื้นบ้าน เขตอนุรักษ์สัตว์น้ำในคลองยัน ซึ่งเป็นคลองสาขาของแม่น้ำตาปี และโรงงานอาหารสัตว์ ผู้นำกลุ่มเชื่อว่าความเข้มแข็งของกลุ่มอยู่ที่การมีสมาชิกที่มีคุณภาพ และมีเครือข่ายกิจกรรมต่างๆ ครอบคลุมกว้างขวาง

5. **กลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์เพื่อพัฒนาคุณธรรมครบวงจรชีวิต** เกิดจากการพัฒนาแนวคิดในการออมทรัพย์ของครูชบ ยอดแก้ว แห่งบ้านน้ำขาว อ.จะนะ จ.สงขลา โดยเริ่มทดลองทำกับเด็ก



นักเรียนเมื่อปี 2523 จากนั้นก็นำไปทำกับผู้ใหญ่เมื่อปี 2526 โดยเน้น “สัจจะ” ในการออมและมีจุดเด่นของการนำผลกำไรไปสู่การจัดสวัสดิการให้กับสมาชิก

ครูชบ ยอดแก้ว แบ่งสมาชิกออกเป็น 4 รุ่น เหมือนบัว 4 จำพวก โดยแต่ละรุ่นจะได้สวัสดิการไม่เท่ากัน ลดหลั่นลงไปครึ่งหนึ่งทุกรุ่น ซึ่งปัจจุบันแนวคิดนี้ได้พัฒนาไปสู่ “กองทุนหมุนเวียนชาวบ้านสงขลา” ที่พัฒนาไปสู่กองทุนสวัสดิการที่รัฐ สมทบ (กองทุนเพื่อสังคม) เริ่มแรก (2542) มีสมาชิก 21 กลุ่ม จำนวนสมาชิก 13,517 ราย เงินออม 126 ล้านบาท มีกองทุนสวัสดิการ 12 ล้านบาท ปัจจุบันมีสมาชิก 15,248 ราย เงินออม 160 ล้านบาท กองทุนสวัสดิการ 30 ล้านบาท

ในปี พ.ศ. 2533 ขบวนการองค์กรการเงินชุมชนกลายเป็นเครื่องมือในการเผยแพร่ธรรมะ เมื่อ พระสุบิน ปณีโต ได้ตั้งกลุ่ม “สัจจะสะสมทรัพย์ เพื่อการพัฒนาคุณธรรมครบวงจรชีวิต” ขึ้นที่วัดไผ่ล้อม จังหวัดตราด โดยการนำแนวคิดของครูชบ ยอดแก้ว มาผนวกเข้ากับหลักธรรมะไปสร้างคุณธรรมพัฒนาครบวงจรชีวิต นั่นคือ การเน้นที่การนำผลกำไรของกองทุนไปสู่การจัดสวัสดิการให้กับสมาชิกได้ตั้งแต่เกิดจนตาย ปัจจุบันมีกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ในพื้นที่จังหวัดตราด จำนวน 157 กลุ่ม เงินออม 170 ล้านบาท สมาชิก 45,550 ราย กองทุนสวัสดิการ 29 ล้านบาท ที่จังหวัดจันทบุรี ซึ่งปัจจุบันมี 114 กลุ่ม สมาชิก 33,221 ราย เงินออม 104.25 ล้านบาท กองทุนสวัสดิการ 11 ล้านบาท ต่อมาได้ขยายไปทั่วประเทศที่พระสงฆ์นักพัฒนาที่มาอบรมดูงานที่จังหวัดตราดเป็นผู้กลับไปสนับสนุนการจัดตั้ง เช่น พระสุวรรณคเวสโก ไปสนับสนุนการจัดตั้งในพื้นที่จังหวัดนครศรีธรรมราช

กลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ฯ นี้เป็นการจัดการองค์กรการเงินที่เน้นทั้ง 3 ระดับ คือ คุณธรรม คุณภาพ และประสิทธิภาพ เรื่องคุณธรรมนั้น ได้แก่ การนำหลักธรรมเข้ามาใช้ในการทำงาน เช่น เรื่องของสัจจะ เรื่องของความเอื้ออาทร เป็นต้น เรื่องคุณภาพนั้น จะเน้นที่ความมีกฎระเบียบที่ชัดเจน มีหลักมีเกณฑ์ในการทำงานที่ทุกคนจะต้องเคารพ ส่วนประสิทธิภาพนั้น คือ การบริหารจัดการที่เน้นประโยชน์สูงสุดในการทำงาน เช่น การใช้วัดเป็นสถานที่ทำงาน การทำงานเดือนละครั้งครั้งละ 2-3

ชั่วโมง เป็นต้น จากกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ ได้ขยายไปสู่กิจกรรมพัฒนาอื่นๆ เช่น การทำปุ๋ย การทำปุ๋ยน้ำชีวภาพ ฯลฯ



6. องค์กรการเงินชุมชนในภาคเมือง ประมาณปี 2525 เป็นต้น มาช่วงที่เศรษฐกิจกำลังเฟื่องฟู และขยายตัวจึงมีกระแสการเลือ้อชุมชนแออัด ทั้งที่อาศัย

อยู่บนที่ดินของรัฐ และเอกชน เพื่อนำที่ดินไปใช้ประโยชน์ทางธุรกิจ ได้มีองค์กรพัฒนาเอกชนลงไปทำงานร่วมกับชาวบ้าน โดยเน้นเรื่องของการแก้ไขปัญหาการไล่ที่ แต่ก็ไม่ใช่เลยที่จะจัดตั้งกิจกรรมการออมทรัพย์ขึ้นในชุมชน เพื่อสนับสนุนให้ชาวชุมชนได้มีทุนเป็นของตนเอง และเชื่อมโยงไปสู่การรวมชาวบ้านเพื่อจัดการปัญหาต่างๆ ของชุมชนร่วมกัน โดยเฉพาะอย่างยิ่งเรื่องที่อยู่อาศัย ซึ่งยังไม่แพร่หลายมากนัก แต่ก็มีการเรียนรู้ มีการพัฒนาไปเป็นลำดับ มีการร่วมแลกเปลี่ยนประสบการณ์กับต่างประเทศและชาวชุมชนจากอินเดีย เป็นต้น จนกระทั่งปี 2530 ก็เริ่มมีการขยายตัวมากยิ่งขึ้นจากการส่งเสริมของ “องค์การนานาชาติเพื่อร่วมกันพัฒนา” จนเกิดกลุ่มออมทรัพย์ขึ้นประมาณ 40 กลุ่ม (ระหว่างปี 2530-2534)

ในปี พ.ศ. 2535 รัฐบาลของนายอานันท์ ปันยารชุน ได้อนุมัติงบประมาณจำนวน 1,250 ล้านบาท เพื่อดำเนินโครงการพัฒนาคนจนในเมือง โดยการจัดตั้งสำนักงานพัฒนาชุมชนเมือง (พชม.) ขึ้นเป็นหน่วยงานพิเศษ สังกัดการเคหะแห่งชาติ มีหน้าที่สนับสนุนคนจนในเมืองให้มีความมั่นคงด้านรายได้ ที่อยู่อาศัย และมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น

ในการดำเนินงาน พชม. ได้ใช้การออมทรัพย์และสินเชื่อเป็นยุทธศาสตร์และเครื่องมือในการพัฒนา โดยการส่งเสริมให้คนจนในเมือง ได้จัดตั้งกลุ่มออมทรัพย์ขึ้นในชุมชน เพื่อนำไปสู่การพึ่งตนเองทางการเงินและเชื่อมโยงไปสู่การจัดการปัญหาพื้นฐานด้านอื่นของชุมชน รวมทั้งการประสานความร่วมมือกับชุมชนที่มีองค์กรการเงินอยู่แล้วมาทำงานร่วมกัน ซึ่งการส่งเสริมกลุ่มออมทรัพย์ของ พชม. นั้นมิได้มีการสร้างรูปแบบเป็นของตนเอง เพราะต้องการให้องค์กรชุมชนได้คิดและทำกันเอง รวมทั้งเพื่อเชื่อมโยงกลุ่มที่มีอยู่หลากหลายเข้าด้วยกัน จนทำให้เกิดกลุ่มออมทรัพย์ในชุมชนแออัดเป็นจำนวนมาก โดยก่อนปี 2543 มีประมาณ 1,000 กลุ่ม หรือครึ่งหนึ่งของชุมชนแออัดทั่วประเทศ เงินออมรวมกันประมาณ 600 ล้านบาท

ในประมาณช่วงปี พ.ศ. 2538-2540 ได้เกิดมิติใหม่ของการพัฒนาชุมชนเมือง และองค์การการเงินในชุมชนแออัดเมื่อกลุ่มออมทรัพย์ในชุมชนแออัดทั่วประเทศได้ค่อยๆ เชื่อมโยงกันเป็น “เครือข่าย” โดยกลุ่มออมทรัพย์ในพื้นที่เดียวกัน เมืองเดียวกันหรือเขตเทศบาลอำเภอเดียวกันรวมตัวกันเป็นเครือข่าย มีคณะกรรมการเครือข่ายทำหน้าที่หนุนเสริมกลุ่มออมทรัพย์ในเครือข่ายของตนเองรวมทั้งขยายความร่วมมือไปยังเครือข่ายอื่นๆ ทั่วประเทศ จนถึงช่วงปี พ.ศ. 2543 ได้เกิดเครือข่ายชุมชนในเมืองต่างๆ ประมาณ 100 เครือข่าย กว่า 50 จังหวัด ทั่วประเทศ

ในปี พ.ศ. 2540 ประเทศไทยประสบภาวะวิกฤตเศรษฐกิจครั้งใหญ่ ซึ่งวิกฤตเศรษฐกิจในครั้งนี้ ส่งผลให้ชาวชุมชนแออัดในเมืองต้องตกงาน หรือมีงานทำน้อยลง



กลุ่มออมทรัพย์ในชุมชน จึงเป็นแหล่งที่พึ่งสำคัญของคนจนเหล่านี้ ในการหยิบยืมเงินไปใช้จ่ายเพื่อประกอบอาชีพ และสิ่งจำเป็นในชีวิต แต่ปริมาณความต้องการที่มีอยู่มากมายของสมาชิกเทียบไม่ได้กับจำนวนเงินของกลุ่มที่มีอยู่อย่างจำกัด อีกทั้งการที่คนจนต้องตกงานทำให้ไม่มีเงินมาออม หรือส่งคืนเงินกู้ให้กับกลุ่ม ทำให้กลุ่มขาดสภาพคล่องเป็นอย่างมาก ทำให้สมาชิกจำนวนมากต้องหันไปพึ่งเงินกู้นอกระบบดอกเบี้ยสูง ในการนี้สำนักงานพัฒนาชุมชนเมือง (สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชนในปัจจุบัน) ได้เข้าไปสนับสนุนในการแก้ปัญหา โดยการสนับสนุนเงินกู้ฟื้นฟูจำนวน 240 ล้านบาท เพื่อให้เครือข่ายกู้ในอัตราดอกเบี้ยต่ำ เพื่อให้สมาชิกนำไปชำระเงินกู้นอกระบบหรือนำไปเป็นทุนในการประกอบอาชีพ ซึ่งก็สามารถกู้วิกฤตได้ระดับหนึ่ง เงินกู้นี้ยังมีส่วนสำคัญในการช่วยเชื่อมโยงกลุ่มให้ทำงานร่วมกันเป็นเครือข่าย ซึ่งมีผลต่อการเกิดขบวนการเครือข่ายชุมชนมาถึงปัจจุบัน

กรณีตัวอย่างกลุ่มออมทรัพย์ชุมชนเมือง

● เครือข่ายกลุ่มออมทรัพย์ชุมชนเมืองบุรีรัมย์กับการแก้หนี้นอกระบบคนจนในเมือง กลุ่มออมทรัพย์ในเขตชุมชนเมืองบุรีรัมย์ ได้เริ่มก่อตั้งเมื่อต้นปี 2542 จนถึงปลายปีได้เพิ่มขึ้นเป็น 10 กลุ่ม และได้เชื่อมโยงกันเป็นเครือข่าย โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อช่วยเหลือทางการเงินซึ่งกันและกัน เชื่อมโยงไปสู่กิจกรรมการพัฒนาด้านอื่นๆ เสริมสร้างชุมชนให้เข้มแข็งยั่งยืน ปัจจุบัน เครือข่ายออมทรัพย์ชุมชนเมืองบุรีรัมย์มีสมาชิก 17 กลุ่ม สมาชิกกลุ่มรวม 1,732 ราย เงินออมรวม 4.3 ล้านบาท เครือข่ายได้รับเงินสนับสนุนเป็นกองทุนพัฒนาอาชีพและสวัสดิการช่วยเหลือผู้ยากลำบากรวม 500,000 บาท ในช่วงที่ได้รับผลกระทบจากวิกฤตเศรษฐกิจสถานการณ์ปัญหานั้นนอกระบบทวีความรุนแรงขึ้น เครือข่ายจึงได้สำรวจข้อมูลหนี้นอกระบบสมาชิก 174 ราย เป็นเงิน 4 ล้านบาทบาท จึงได้ใช้เงินเชื่อจาก พชม. เพื่อแก้ไขปัญหาหนี้นอกระบบสำหรับสมาชิก 5 ล้านบาท ซึ่งสามารถแก้ปัญหาหนี้นอกระบบให้สมาชิกได้เป็นจำนวนมาก แม้จะยังไม่สามารถแก้ปัญหาได้หมด เพราะบางรายก็มีหนี้สะสมสูง กลุ่มได้จัดสวัสดิการให้สมาชิกหลายอย่าง เช่น กรณีประสบภัยธรรมชาติจ่ายรายละ 1,000 บาท และผ่อนผันการชำระหนี้ไป 6 เดือน สวัสดิการผู้สูงอายุ สวัสดิการฌาปนกิจ สวัสดิการเจ็บป่วยเยี่ยมไข้ครั้งละ 200 บาท สนับสนุนการจัดกิจกรรมต่างๆ ในชุมชน

จุดเด่นของเครือข่ายออมทรัพย์เมืองบุรีรัมย์ที่เห็นชัด คือ ความสามารถในการบริหารจัดการเงินทุน ทั้งเงินทุนที่เกิดจากการออมของสมาชิก งบสนับสนุนแบบให้เปล่า และเงินสินเชื่อจากภายนอก มีการออมเงินร่วมกันที่เครือข่าย ซึ่งการคิด

อัตราดอกเบี้ยของเครือข่ายในช่วงปีที่ผ่านมาได้มีการคิดหลายอัตราตามต้นทุน และเงื่อนไขของแหล่งเงินทุน และตัดดอกเบี้ยไว้ทั้งที่ระดับกลุ่มและเครือข่าย โดยเครือข่ายสามารถทำบัญชีกองทุนต่างๆ ได้เป็นปัจจุบัน เครือข่ายสามารถบริหารเงินทุนให้กระจายให้สมาชิกผู้ได้หลายราย และเมื่อเงินคืนกลับมาเครือข่ายได้จัดระบบใหม่ให้มีอัตราดอกเบี้ยเหมือนกัน (ร้อยละ 6 ต่อปี) ให้สมาชิกได้รับรู้เข้าใจว่าเป็นเงินของเครือข่ายที่จะต้องใช้ประโยชน์ร่วมกัน ไม่ใช่เงินของหน่วยงานภายนอก

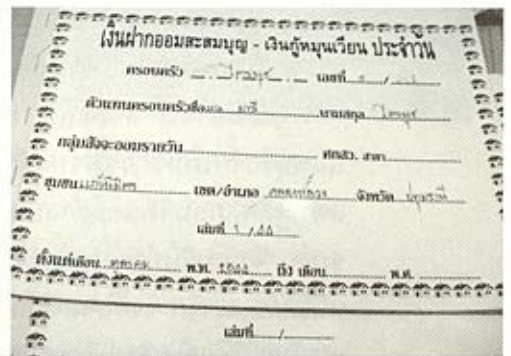
● **กลุ่มออมทรัพย์แก้แค้น :** เงินกู้เพื่อการศึกษา และเงินออมเพื่อที่อยู่อาศัย ชุมชนแก้แค้นเป็นชุมชนแออัดของชาวประมงในเขตเทศบาลเมืองสงขลา สมาชิกในชุมชนเป็นชาวไทยพุทธและไทยมุสลิมอย่างละครึ่งโดยประมาณ มีจำนวนทั้งหมดกว่า 2,000 คน คนในชุมชนทำอาชีพประมงและรับจ้างทั่วไปในเขตเมืองและโรงงาน

กลุ่มออมทรัพย์แก้แค้นจัดตั้งขึ้นมาในปี 2533 โดยการส่งเสริมขององค์กรพัฒนาเอกชน ปัจจุบันมีสมาชิกกว่า 700 คน มีเงินสะสมประมาณ 2.5 ล้านบาท เงินสะสมสะสมของกลุ่มคิดเป็นหุ้นละ 10 บาท ดอกเบี้ยเงินกู้ร้อยละ 18 ต่อปี (1.5 ต่อเดือน) กำไรสิ้นปีจะปันผลคืนสมาชิกร้อยละ 40 กองทุนสวัสดิการร้อยละ 10 กองทุนเพื่อที่อยู่อาศัยร้อยละ 20 กองทุนการศึกษาร้อยละ 20 และค่าบริหารจัดการแทนกรรมกรร้อยละ 10

ปัญหาสำคัญของชุมชนแออัดในเมือง คือ ปัญหาเรื่องที่อยู่อาศัย กลุ่มออมทรัพย์ที่นี้จึงตัดกำไรของกลุ่มมาจัดตั้งกองทุนเพื่อแก้ปัญหาหนึ่งในระยะยาว

การจัดสวัสดิการของกลุ่มจะจ่ายค่าทำศพให้สมาชิกที่เสียชีวิต 3,000 บาท และจ่ายค่ารักษาพยาบาลกรณีที่สมาชิกต้องนอนรักษาตัวในโรงพยาบาลคืนละ 300 บาท

สวัสดิการที่น่าสนใจของกลุ่มนี้และกลุ่มอื่นๆ ในเครือข่าย คือ การจัดให้มีเงินกู้พิเศษตอนเปิดเทอมเพื่อช่วยเหลือผู้ปกครอง เงินกู้นี้ได้ปีละสองครั้ง (เทอมละครึ่ง) และต้องจ่ายให้หมดก่อนการกู้ครั้งต่อไป คิดค่าตอบแทนเพียงร้อยละ 1 ของเงินทั้งหมดต่อการกู้หนึ่งครั้ง เช่น กู้ 10,000 บาท ก็คิดค่าตอบแทนเพียง 100 บาท เป็นต้น



7. ขบวนการสัจจะออมรายวัน โดยแนวความคิดในเรื่องการออมเป็นรายวัน ได้เข้ามาสู่ประเทศไทยประมาณปี พ.ศ. 2535-2538 โดยได้รับอิทธิพลความคิดมาจากการแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับชุมชนในประเทศอินเดีย ในการดำเนินงานกลุ่มออมรายวันที่กลุ่มสตรีในชุมชนริมทางเดินของเมืองบอมเบย์ทำอยู่มาเป็นแนวทาง ซึ่งเป็นแนวคิดที่เน้นการออมการกู้ และชำระคืนเป็นรายวันตามสภาพของชาวชุมชนที่มีรายได้เป็นรายวันและไม่แน่นอน เพื่อใช้เรื่องการทำงานการออมรายวันเป็นเครื่องมือในการเชื่อมโยงให้คนจนมารวมกลุ่มและร่วมกันทำงานทุกวันอย่างเป็นรูปธรรม เพื่อโยงไปสู่การแก้ปัญหาเรื่องอื่นๆ อีกทั้งทำให้บทบาทสตรีมีความสำคัญต่อชุมชนเป็นอย่างมาก

ในปี พ.ศ. 2541 สำนักงานพัฒนาชุมชนเมือง ได้นำการออมทรัพย์แบบรายวันเข้ามาเผยแพร่ เพื่อฟื้นฟูกลุ่มที่มีปัญหาและส่งเสริมความเข้มแข็งการออมทรัพย์แนวใหม่ โดยการสนับสนุนให้มีการออมกันทุกวัน วันละกี่บาทก็ได้แล้วแต่ความสามารถของแต่ละคน เมื่อออมแล้วก็ปล่อยกู้กันให้หมดภายในวันนั้น ใครที่กู้ไปแล้วก็ต้องนำมาชำระคืนทุกวัน เพื่อให้คนอื่นได้กู้ต่อ โดยจัดตั้งเป็นครั้งแรกที่ชุมชนใต้สะพานโกบ้อ

ด้วยลักษณะการออมและกู้เป็นรายวันเช่นนี้ เป็นการเปลี่ยนมิติใหม่ของการออมจากรายเดือนเป็นรายวัน เป็นการฟื้นฟูกลุ่มเดิมที่ประสบปัญหาให้ฟื้นขึ้นมาอีก ทั้งยังเป็นวิธีการที่สอดคล้องกับชีวิตคนจน หาเข้ากินค่าและมีรายได้เป็นรายวัน ทำให้คนได้พบปะพูดคุยแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารกันทุกวัน เกิดความเห็นอกเห็นใจซึ่งกันและกันเพราะคนเหล่านี้รู้ดีซึ่งความทุกข์ยากของกันและกัน พวกเขาำเอาสัจจะ คือความจริงใจต่อกันเข้ามาเป็นตัวกำกับ ควบคุมกับการบริหารที่สมาชิกส่วนใหญ่เป็นผู้ตัดสินใจทำให้กลุ่มมีความโปร่งใส จึงแพร่ขยายไปอย่างรวดเร็ว

ปัจจุบันกลุ่มสัจจะออมรายวันได้มีขึ้นกำลังครั้งใหญ่ด้วยการตั้งเป็น “ธนาคารสัจจะออมรายวัน” มีเป้าหมายสำคัญขั้นแรก คือ จะให้สมาชิกปลดหนี้ นอกกระบบ จากนั้นก็จะพัฒนาไปสู่ความมั่นคงทางการเงินของชุมชนต่อไป

นางอาจารย์ ส้าราญใจ เล่าให้ฟังถึงการร่วมกันออมรายวันในเขตอำเภอเมืองนนทบุรีว่า เดิมชาวชุมชน มีกลุ่มออมทรัพย์รายเดือนอยู่แล้ว แต่พอเจอวิกฤตเศรษฐกิจ กลุ่มก็พลอยย่ำแย่ไปด้วย คนตกงาน เงินกู้นอกระบบแพร่ระบาดไปทั้งชุมชน จึงร่วมกันทำออมรายวันขึ้น โดยเริ่มที่ชุมชน พลอยไพลิน เพื่อเอาเงินไปปลดหนี้ให้กับสมาชิก ซึ่งก็ได้ผลดี เพราะเงินมากเงินน้อยเรารับหมดปลดหนี้ให้สมาชิกได้ทุกเดือน โดยสมาชิกกู้เงินจากกลุ่ม เสียค่าบำรุงร้อยละ 3 ต่อเดือน ไปปลดหนี้นอกระบบดอกเบี้ยร้อยละ 20 ต่อเดือน

พอปลดหนี้้นอกระบบได้แล้วก็จะทำให้แต่ละคนโล่งอกไปมากไม่ต้องล้มต้นล้มดอกเหมือนแต่ก่อน ถ้าจะกู้เพิ่มก็เอาไปประกอบอาชีพ สร้างงานสร้างรายได้ช่วยเหลือตัวเองได้ หากเจ็บป่วย เราก็มีให้กู้ ค่าบำรุงร้อยละ 2 ต่อเดือน เปิดเทอมไม่มีเงินจ่ายค่าเล่าเรียนลูกก็มากู้ได้ค่าบำรุงลดลงอีกเหลือร้อยละ 1 ต่อเดือน เรียกว่าเราจะป้องกันทุกทางเพื่อไม่ให้สมาชิกกลับไปสู่วังวนของเงินกู้นอกระบบอีก

ตอนนี้กลุ่มสี่จะออกรายวันได้ขยายทั่วทั้งอำเภอเมืองนนทบุรีแล้ว มีสมาชิก 880 ราย มีเงินออมรวมกัน 3 ล้านบาท ในจำนวนนี้เป็นเด็กถึง 300 คนและมีแนวโน้มเพิ่มขึ้นเรื่อยๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งหลังจากที่ได้ทำการเปิดสาขาธนาคารสี่จะออกรายวัน สาขาอำเภอเมืองนนทบุรีขึ้น เมื่อวันที่ 11 เมษายนที่ผ่านมา โดยมีผู้ว่าราชการจังหวัดนนทบุรีมาเป็นประธานในการเปิดก็ทำให้มีหน่วยงานราชการ ตลอดจนประชาชนให้ความสนใจมาดูงานกันมาก ซึ่งมีแนวโน้มที่จะขยายตัวได้มากขึ้น

ตอนนี้พวกเราทุกคนภูมิใจที่ช่วยปลดหนี้้นอกระบบให้กับสมาชิกได้ถึง 400 คน และตั้งแต่เดือนพฤษภาคม 2545 เป็นต้นไป ดอกผลที่เกิดขึ้นเรานำไปจัดสวัสดิการให้กับสมาชิก เช่น เป็นค่ารักษาพยาบาล สงเคราะห์คนพิการเดือนละ 200 บาทต่อคน มอบทุนเรียนดีให้กับลูกหลานคนละ 300 บาท จัดทัศนศึกษาให้กับเด็ก สมาชิกที่อายุ 55 ปีขึ้นไปได้ในอัตราพิเศษ ใครคลอดลูก แต่งงาน บวชก็จะร่วมสนับสนุนในนามกลุ่ม เป็นต้น ซึ่งขณะนี้เรามีกองทุนสวัสดิการอยู่แล้ว 40,000 บาท

การพัฒนากลุ่มขั้นต่อไป คือ เราจะพัฒนาไปสู่ธนาคารมุสลิม เพราะชาวชุมชน 80% เป็นชาวมุสลิม คือ ชาวมุสลิมไม่มีการคิดดอกเบี้ย ที่ผ่านมามาเราทำเกือบครบระบบแล้ว คือ เราไม่ได้คิดดอกเบี้ย แต่เราคิดค่าบำรุง ซึ่งสองตัวนี้มันต่างกัน เพราะดอกเบี้ยเก็บแล้วไม่มีผลต่อสมาชิก แต่ค่าบำรุงพอเราเก็บแล้วเราคืนกลับสู่สมาชิกในรูปของสวัสดิการต่างๆ ผลประโยชน์ทุกอย่างคืนสู่สมาชิกทั้งหมด

รูปธรรมของกลุ่มสี่จะออกรายวันที่อำเภอเมืองนนทบุรี เป็นตัวอย่างที่แสดงให้เห็นได้อย่างชัดเจนในการจัดการองค์การการเงินของคนจนในรูปแบบใหม่ที่สอดคล้องกับวิถีชีวิตของคนหาเช้ากินค่ำ กลุ่มสี่จะออกรายวัน ซึ่งขณะนี้ได้ผ่านกาลเวลาเปิดตัวมา 1 ปีเต็ม จึงพัฒนาไปอีกระดับในรูปของธนาคารสี่จะออกรายวัน มีเป้าหมายขยาย 6 สาขา และสมาชิก 100 กลุ่ม ภายในปี 2545



8. ออมทรัพย์มุสลิม นับเป็นอีกพัฒนาการหนึ่งขององค์กรการเงินในประเทศไทย ทั้งนี้ เพราะชาวบ้านที่นับถือศาสนาอิสลามจะมีข้อห้ามทางศาสนาในเรื่องของการติดดอกเบี้ย ดังนั้น กลุ่มออมทรัพย์ของมุสลิม จึงมีลักษณะของการรวมหุ้นและกู้ยืมไปใช้จ่ายในสิ่งที่จำเป็น เช่น ประกอบอาชีพ ซื้อเครื่องใช้ภายในบ้าน เป็นต้น จากนั้นก็มีการชำระคืนโดยกลุ่มคิดค่าดำเนินการจากสมาชิก แล้วนำกำไรมาจัดสวัสดิการหรือเฉลี่ยคืนกันระหว่างกลุ่มกับสมาชิก นับเป็นวิธีการลงทุนร่วมกันระหว่างกลุ่มกับสมาชิกที่ไม่ผิดกับหลักศาสนา ซึ่งกำไรที่เกิดขึ้นกลุ่มก็จะนำไปเป็นค่าบริหารจัดการและคืนเป็นสวัสดิการให้กับสมาชิก

กรณีตัวอย่างออมทรัพย์มุสลิม

● **ฮามานะ/กลุ่มออมทรัพย์ปลอดดอกเบี้ย บริการสินค้าสำหรับสมาชิก**
ฮามานะเป็นกลุ่มการเงินในชุมชนมุสลิมที่หมู่ที่ 3 ตำบลนาเคียน อำเภอเมืองจังหวัดนครศรีธรรมราช ทำธุรกิจซื้อสินค้าเงินสดให้สมาชิกและบุคคลทั่วไปแล้วให้ลูกค้าผ่อนส่งกับกลุ่ม กลุ่มเริ่มดำเนินการในปี 2539 มีสมาชิกเริ่มต้น 3 คน และขยายออกไปเรื่อยๆ จนถึงปัจจุบันมีประมาณ 100 คน ส่วนใหญ่อยู่ในเครือญาติและคนที่สนิทสนมคุ้นเคย สำหรับเงินทุนนั้นกลุ่มขอปิดเนื่องจากไม่ได้ฝากธนาคาร เพราะจะขัดกับหลักศาสนาว่าด้วยเรื่องดอกเบี้ย



ลักษณะกิจกรรมของกลุ่มคล้ายคลึงกับกลุ่มในชุมชนมุสลิมทั่วไป คือ มีการลงทุนร่วมกันเป็นเงินกองกลาง เอาเงินไปซื้อของตามความต้องการของสมาชิกบวกด้วยกำไร แล้วให้สมาชิกผ่อนส่งกับกลุ่ม สมาชิกสามารถลงทุนเพิ่มได้ตลอดเวลา ไม่มีเวลาทำงานที่แน่นอน การจัดหาสินค้าก็ทำงานทุกวัน โดยมีทีมงาน 4 คน เป็นฝ่ายจัดซื้อ จัดหาสินค้า ฝ่ายการเงิน

และบัญชี สมาชิกที่ทำธุรกิจร่วมกันนั้นไม่จำกัดว่าจะเป็นคนในหรือนอกชุมชน ขอเพียงสมาชิกคนอื่นรู้จักและรับรองในความน่าเชื่อถือก็มาทำงานร่วมกันได้

สมาชิกที่ซื้อสินค้าไม่ต้องใช้หลักทรัพย์ค้ำประกัน แต่มีคนค้ำประกันและมีการทำสัญญาอย่างรัดกุม กรณีที่มีการผิดสัญญา กลุ่มจะผ่อนปรนให้ประมาณ 1 เดือน ถ้าสุดท้ายไม่สามารถผ่อนส่งได้กลุ่มอาจจะยึดสินค้านั้นมาขายทอดตลาด กลุ่มจะเอาเฉพาะส่วนที่สมาชิกคนนั้นค้างอยู่กับกลุ่มเท่านั้น เงินส่วนที่เหลือจะคืนกลับไปยังสมาชิก

สินค้าที่ซื้อมากกลุ่มจะไม่ปิดราคาต้นทุน และจะแจ้งให้คนซื้อทราบด้วยว่า กลุ่มคิดกำไรเท่าไร

กำไรจากการทำธุรกิจจะแบ่งออกเป็นสามส่วน คือ ปันผลคืนสมาชิกร้อยละ 60 ค่าจ้างคนทำงานร้อยละ 30 อีกร้อยละ 10 เป็นค่าวัสดุอุปกรณ์ที่จำเป็นและจ่ายชะภาค ซึ่งเป็นเงินช่วยเหลือคนยากลำบากในชุมชนมุสลิม

กลุ่มจะปันผลคืนสมาชิกร้อยละ 50 สวัสดิการร้อยละ 20 กองทุนธุรกิจร้อยละ 20 พัฒนาสังคมร้อยละ 5 และพัฒนากลุ่มร้อยละ 5 เงินพัฒนาสังคมที่ผ่านมามีการช่วยเหลืองานกีฬาของชุมชนและบริจาคเงินช่วยเหลือผู้ประสบภัยน้ำท่วมที่อำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลาด้วย

คณะกรรมการกลุ่มได้จัดตั้งกลุ่มฌาปนกิจขึ้นมาในกลุ่มออมทรัพย์ด้วย ปัจจุบันมีสมาชิก 57 ราย เรียกเก็บรายละ 100 บาท เมื่อมีคนตาย และมีวิธีการจัดการที่น่าสนใจ คือคนที่เก็บเงิน คือ ครอบครัวที่มีคนตาย และได้รับการช่วยเหลือล่าสุด คณะกรรมการบอกว่าเพื่อให้สมาชิกมีส่วนร่วมในการจัดการ เมื่อเก็บรวบรวมส่งเงินให้ครอบครัวผู้ตายแล้ว ครอบครัวที่รับเงินจะรับหน้าที่เก็บเงินส่งต่อเมื่อมีคนตายครั้งต่อไป

กลุ่มออมทรัพย์เองจะจ่ายเงินสวัสดิการให้ครอบครัวคนตายศพละ 1,500 บาท และให้เงินยืมโดยไม่มีดอกเบี้ยด้วย โดยต้องส่งคืนภายใน 3 เดือน

● **กลุ่มออมทรัพย์บ้านทรายขาว ไม่มีดอกเบี้ย แต่กลุ่มมีกิจกรรมที่เชื่อมโยงกัน** กลุ่มออมทรัพย์บ้านทรายขาว ตำบลทุ่งหวัง อำเภอเมือง จังหวัดสงขลา จัดตั้งขึ้นมาในปี 2539 เงินสัจจะสะสมหุ้นละ 10 บาท ปัจจุบันมีเงินสะสมกว่า 7 ล้านบาท มีสมาชิก 563 คน (กรกฎาคม 2544)

กลุ่มออมทรัพย์ของที่นี่เกิดขึ้นมาหลังจากกลุ่มมีกิจกรรมอื่นๆ มากมายหลายอย่างมาก่อนหน้านั้น เรื่องจากการจัดตั้งร้านค้าชุมชนในปี 2527 จัดตั้งกลุ่มยางแผ่นในปี 2529 รับซื้อน้ำยางของสมาชิกในหมู่บ้านไปจำหน่ายกับพ่อค้า เมื่อรับซื้อน้ำยางก็มีปัญหาเรื่องรถบรรทุกก็มีการลงหุ้นของสมาชิกซื้อรถบรรทุกน้ำยางขึ้นมาอีก

เนื่องจากชุมชนนี้เป็นชุมชนมุสลิมซึ่งมีข้อห้ามเรื่องการคิดดอกเบี้ย กิจกรรมของกลุ่มออมทรัพย์จึงเป็นการกู้เงินซื้อของ คือ สมาชิกจะแจ้งคณะกรรมการว่าต้องการซื้ออะไร กลุ่มจะให้เงินไปซื้อแล้วบอกกำไร สมาชิกจะมาผ่อนส่งกับกลุ่มตามอัตราที่ตกลงกัน ปัจจุบันสมาชิกอาจขอู้ได้ถึงสองแสนบาท





เนื่องจากกลุ่มที่นี่มีกลุ่มกิจกรรมหลายอย่างเชื่อมโยงกัน จึงมีข้อตกลงว่าให้ตัดกำไรร้อยละ 10 ของทุกกลุ่มกิจกรรมมาเข้ากองทุนสวัสดิการ สวัสดิการปัจจุบัน คือ ถ้าเจ็บป่วยนอนโรงพยาบาล เบิกได้คืนละ 70 บาท ครั้งละไม่เกิน 10 คืน โดยมีกติกากำกับเพิ่มเติมว่า สมาชิกที่ทำสวนยางแต่ไม่ขายน้ำยางให้กับกลุ่ม จะไม่ได้รับสวัสดิการตรงนี้ ถ้าสมาชิกเสียชีวิตลง

จะจ่ายให้ศพละ 300 บาท

กำไรที่ได้จากร้านค้าและกลุ่มออมทรัพย์ซึ่งเป็นการทำธุรกิจนั้นจะจ่ายเข้ากองทุนชะกาดตามหลักศาสนา กองทุนชะกาดจะจ่ายเงินช่วยเหลือคนยากลำบากต่างๆ ที่บ้านทรายขาวกองทุนชะกาดจะจ่ายเงินช่วยเหลือชุมชนอื่นๆ อีก คือ จ่ายครูสอนศาสนาเดือนละ 3,000 บาท (สอนเสาร์-อาทิตย์) ช่วยเหลือคนที่จะไปแสวงบุญเมกกะ และช่วยเหลือคนที่จะไปเรียนด้านศาสนาในต่างประเทศด้วย



นโยบายกองทุนรัฐ/หน่วยงานภายนอก

ที่เข้าไปสนับสนุนกองทุนชุมชน

1. กองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง

เป็นนโยบายสำคัญเร่งด่วนของรัฐบาล พ.ต.ท. ดร.ทักษิณ ชินวัตร ที่มีเงินกองทุนจำนวนมากที่สุดและส่งตรงไปที่หมู่บ้าน/ชุมชน โดยไม่ผ่านหน่วยงานสนับสนุนเงินทุนหมู่บ้านละ 1 ล้านบาท เพื่อใช้ในการลงทุนพัฒนาอาชีพ สร้างงาน สร้างรายได้ หรือเพิ่มรายได้ ลดรายจ่าย ซึ่งจะนำไปสู่การสร้างกองทุนสวัสดิการที่ดีแก่ประชาชนในหมู่บ้านหรือชุมชน อีกทั้งเพื่อให้ท้องถิ่นมีความสามารถในการจัดระบบและบริหารจัดการกองทุนของตนเอง เพื่อสร้างศักยภาพในการสร้างเสริมความเข้มแข็งด้านสังคมและด้านเศรษฐกิจของประชาชนที่จะนำไปสู่การพึ่งพาตนเองอย่างยั่งยืน อันเป็นการกระตุ้นเศรษฐกิจฐานรากของประเทศ รวมทั้งเสริมสร้างภูมิคุ้มกันทางเศรษฐกิจและสังคมของประเทศในอนาคต

ในช่วงเตรียมการจัดตั้งกองทุน ได้มีองค์กรชุมชนและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องให้ความสนใจและเข้ามามีส่วนร่วมในการระดมความเห็นเกี่ยวกับแนวทางการดำเนินการ/ระเบียบอย่างกว้างขวาง เตรียมการให้กองทุนที่จะเข้าไปใหม่ได้เชื่อมโยง/สานต่อ



กิจกรรมกองทุนที่ชาวบ้านดำเนินการกันอยู่แล้ว ให้ชาวบ้านมีส่วนร่วมและมีอิสระในการดำเนินการ ไม่ควรกำหนดรายละเอียดการปฏิบัติที่แข็งตัวเป็นแบบเดียวกันทั่วประเทศ เปิดโอกาสให้เกิดการเกื้อกูลหนุนช่วยกันระหว่างหมู่บ้าน/ชุมชน ให้เครือข่ายต่างๆ ที่มีอยู่แล้วร่วมเสริมหนุนการจัดตั้งกองทุนฯ คณะกรรมการ และ คณะอนุกรรมการชุดต่างๆ ให้มีตัวแทนชุมชนเข้าร่วมทุกระดับ ฯลฯ ซึ่งประเด็นข้อเสนอดังกล่าว ที่มาจากเวทีสัมมนาผู้แทนองค์กรชุมชนได้นำมาปรับเปลี่ยนในระเบียบบางส่วน แต่ในทางปฏิบัติรัฐบาลได้เร่งรัดการดำเนินการเรื่องนี้ให้เงินกระจายสู่ชุมชนอย่างรวดเร็ว เนื่องจากต้องการผลในด้านการกระตุ้นเศรษฐกิจเป็นสิ่งสำคัญด้วย ทำให้ข้อเสนอดังกล่าว ของชุมชนไม่ค่อยได้นำไปสู่การปฏิบัติมากนัก อย่างเช่น ในส่วนขององค์ประกอบของคณะกรรมการหรือคณะอนุกรรมการชุดต่างๆ ได้แต่งตั้งผู้นำชุมชนและผู้ทรงคุณวุฒิตามข้อเสนอ แต่ไม่ค่อยมีการจัดประชุมร่วมกัน หรือนัดหมายประชุมกระชั้นชิดมาก ทำให้ผู้ที่เกี่ยวข้องไม่สามารถเข้าร่วมประชุมได้ ฯลฯ

การจัดสรรเงินกู้ยืมในระดับหมู่บ้านขึ้นอยู่กับคณะกรรมการกองทุนที่เกิดจากการคัดเลือกของสมาชิกในหมู่บ้าน ส่วนในการรับเงินให้สมาชิกเปิดบัญชีรับเงินกู้ และชำระคืนเงินกู้ที่ธนาคารโดยตรง ซึ่งแตกต่างจากระบบของกลุ่มออมทรัพย์/องค์กรการเงินชุมชน ที่ดำเนินการอยู่ที่กลุ่มในหมู่บ้าน/ชุมชน

จากการประเมินของรัฐบาลสรุปได้ว่านโยบายกองทุนหมู่บ้านในระยะที่ 1 และ 2 ประสบความสำเร็จอย่างน่าพอใจ และได้ส่งผลกระทบต่อเศรษฐกิจ สังคม การเมือง คือ ผลกระทบด้านสังคม เป็นการสร้างโอกาสให้ประชาชนในหมู่บ้านสร้างแหล่งเงินทุนของตัวเอง สภาพความเป็นอยู่ของครัวเรือนดีขึ้น เกิดการเรียนรู้ด้านการบริหารจัดการ ประชาชนเห็นคุณค่า เข้าใจและเชื่อมั่นในการบริหารจัดการของคณะกรรมการที่มาจากการเลือกตั้ง โดยกระบวนการประชาคม สร้างรูปธรรมการทำงานแบบบูรณาการ ระหว่างภาคส่วนต่างๆ เป็นแนวทางและเครื่องมือในการแก้ไขปัญหาความยากจน ส่วนผลกระทบด้านเศรษฐกิจได้มีการกระจายทุนในท้องถิ่น โดยปล่อยสินเชื่อแก่สมาชิก 5.9 ล้านคน ซึ่งส่วนใหญ่ร้อยละ 71.91 เป็นสินเชื่อภาคเกษตร นำไปใช้ในกิจกรรมการผลิตร้อยละ 89.1 ทดแทนและลดดอกเบี้ยจากแหล่งเงินกู้เดิมได้ประมาณ 11,236 ล้านบาท เกิดการเพิ่มพูนของกองทุนจากการออมทรัพย์รวม 4,540.49 ล้านบาท และดอกเบี้ย 1,031.76 ล้านบาท ส่วนผลกระทบด้านการเมืองเป็นการส่งเสริมกระบวนการประชาธิปไตย และรูปธรรมของหลักการกระจายอำนาจ ในด้านวัฒนธรรมก่อให้เกิดจิตสำนึกในการเอื้ออาทร สามัคคี และกระจายความเสมอภาคในชุมชน

ในด้านปัญหาอุปสรรคที่ต้องนำมาแก้ไขปรับปรุงนั้น จากรายงานของ สทบ. ไม่ปรากฏปัญหาหรืออุปสรรคที่สำคัญแต่ประการใด แต่จากการจัดสัมมนาผู้นำชุมชนชนบทและเมืองที่เคยจัดทำข้อมูลสถานการณ์ความยากจนและทางเลือกในการแก้ไขปัญหาของชาวบ้าน 23 คน จาก 11 จังหวัด ที่ TDRI กับ พอช. ร่วมกันสนับ สนุน (ธันวาคม 2545) โดยได้มีการระดมความเห็นเกี่ยวกับนโยบายรัฐสู่การปฏิบัติ ในส่วนของนโยบายกองทุนหมู่บ้าน ผู้นำชุมชนเห็นว่าเป็นนโยบายที่เร่งด่วนมากเกินไป ขาดการเตรียมพร้อมของหน่วยงานรัฐและชุมชน ขาดการเชื่อมโยงต่อยอดกับกลุ่มกิจกรรมเดิมในชุมชน ขาดการประสานในการปฏิบัติระหว่างเจ้าหน้าที่รัฐกับชุมชน เงินยังไม่สามารถกระจายสู่คนจนด้วยเกรงว่าจะไม่สามารถชำระคืนได้ ขาดกระบวนการเรียนรู้ร่วมกัน โดยมีเพียง 1 พื้นที่ จาก 11 พื้นที่ที่สามารถเชื่อมโยงประสานระหว่างกองทุนเดิมที่มีอยู่ในชุมชนกับกองทุนหมู่บ้านให้เชื่อมโยงกันได้ดี



ผู้นำชุมชนเห็นว่า แนวทางการแก้ไขปัญหากองทุนที่จะนำไปสู่ความสำเร็จ คือ การจัดเวทีสรุปทบทวน การเชื่อมโยงเป็นเครือข่าย องค์กรชุมชนมีส่วนร่วมในการกำหนดในทุกระดับ หน่วยงานสนับสนุนต้องปรับบทบาทหนุนเสริมให้ชุมชนเกิดกระบวนการเรียนรู้ไม่ชี้นำ ให้มีระยะเวลาในการเตรียมพร้อมทั้งส่วนของหน่วยงานและชุมชน รัฐ/เจ้าหน้าที่จะต้องให้อิสระ ไม่ทำตัวเป็นเจ้าของ ระยะเวลาชำระคืนควรยืดหยุ่น ควรเน้นการทำงานแบบ “พหุภาคี” ที่ทุกภาคส่วนเข้ามาเกี่ยวข้อง และองค์กรชุมชนจะต้องกำหนดเป้าหมาย/ทิศทางการทำงานของตนเองเป็นหลัก มีจุดยืนมั่นคง โดยหน่วยงานภายนอกช่วยหนุนเสริม ในส่วนของบัณฑิตอาสาที่เข้าไปทำงานในหมู่บ้านนั้นส่วนใหญ่ไม่ได้ทำให้เกิดผลดีขึ้นแต่อย่างใด

กรณีตัวอย่างกองทุนหมู่บ้าน

● กองทุนหมู่บ้านคลองช่อง จากประสบการณ์กลุ่มออมทรัพย์เดิมส่งผลดีต่อการจัดการกองทุนหมู่บ้าน กองทุนหมู่บ้านคลองช่อง หมู่ที่ 5 ตำบลคลองโคน อำเภอเมือง จังหวัดสมุทรสงคราม เป็นหมู่บ้านที่ชาวบ้านมีประสบการณ์ร่วมตัวเป็นองค์กรการเงินเพื่อช่วยเหลือเกื้อกูลกันมาก่อน คือ ได้จัดตั้งกลุ่มสัจจะออมทรัพย์เพื่อการผลิตตั้งแต่ปี 2542 โดยการส่งเสริมของพัฒนากร ปัจจุบันมีสมาชิก 749 คน เงินออมสัจจะ 2.45 ล้านบาท รับสมาชิกทั้งเด็กและผู้ใหญ่ เมื่อมีนโยบายกองทุนหมู่บ้านเข้ามา ผู้นำได้จัดเวทีประชาคมหมู่บ้าน เพื่อเลือกตั้ง



คณะกรรมการขึ้นมาบริหารตามระเบียบกองทุน สมัครงเป็นสมาชิกได้ 2 เดือน จึงสามารถกู้ได้ วงเงิน 10,000 บาท ชำระคืนภายใน 1 ปี โดยให้ชำระคืนทุกเดือน อัตราดอกเบี้ยร้อยละ 12 (เท่ากับกลุ่มออมทรัพย์) แต่ก็แยกบัญชีกองทุนต่างหากจากตามระเบียบกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองแห่งชาติ

กลุ่มเปิดทำการเดือนละ 2 วัน โดยรับชำระคืนทุกวันที่ 12 ของเดือน ทำสัญญาทุกวันที่ 17 ของเดือน คณะกรรมการมีการแบ่งบทบาทหน้าที่กันชัดเจน มีการบอกเล่า เรื่องราวของกลุ่มผ่านเสียงตามสาย ปัจจุบันกองทุนหมู่บ้านมีสมาชิก 249 คน เงินหุ้น 37,000 บาท ผลการดำเนินงานในรอบปีมีกำไร 89,892 บาท จัดสรรโดยสมทบเข้ากองทุนร้อยละ 55 ประกันความเสี่ยงร้อยละ 10 เป็นกองทุนการศึกษาพัฒนาอาชีพร้อยละ 5 กองทุนสาธารณประโยชน์ ร้อยละ 10 เงินตอบแทนกรรมการร้อยละ 5 และทุนอื่นๆ ตามคณะกรรมการเห็นสมควร โดยงานสาธารณประโยชน์ได้นำไปซื้อหินคลุก ซ่อมถนน และจ่ายทุนการศึกษาให้นักเรียน 27 ทุน ทุนละ 500 บาท คณะกรรมการไม่นำผลกำไรจากกองทุนมาปันผลให้สมาชิก ด้วยเห็นว่า เงินทุนไม่ใช่ของสมาชิก การปันผลจะได้เฉพาะจากเงินหุ้นร้อยละ 6 เท่านั้น

ความสำเร็จของกองทุนที่เห็นได้ชัด คือ ช่วยแก้ปัญหาหนี้ของระบบให้สมาชิกที่เดิมมีการกู้แบบทำสัญญายืมทองกันมาก คณะกรรมการเห็นว่าทั้งกลุ่มออมทรัพย์และกองทุนหมู่บ้านเน้นความสำเร็จแต่ได้เป็นเงินทุนหมุนเวียน ช่วยสมาชิกยามเดือดร้อนเร่งด่วนได้เป็นสำคัญ จึงยังคงเน้นการกระจายและคืนเร็ว คณะกรรมการอยากเรียนรู้เพิ่มเติมให้มากขึ้น เพราะปัจจุบันมีเพียงพัฒนาการที่เป็นที่เลี้ยงและให้คำแนะนำภายใต้กรอบระเบียบกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองแห่งชาติ ซึ่งน่าจะช่วยให้ยืดหยุ่นได้มากกว่านี้ ในระยะต่อไปกองทุนอาจจะเชื่อมกันเป็นเครือข่ายในระดับตำบลและอำเภอ เพื่อให้กลุ่มได้พัฒนาเติบโตต่อไป

2. โครงการแก้ไขปัญหาความยากจน (กข.คจ.)

เป็นโครงการที่มอบหมายให้กรมการพัฒนาชุมชนรับผิดชอบดำเนินการเพื่อตอบสนองนโยบายรัฐบาลด้านการกระจายรายได้และความเจริญไปสู่ภูมิภาคเพื่อสร้างโอกาสให้ครัวเรือนยากจนได้มีเงินทุนประกอบอาชีพให้เกิดรายได้และมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น ตามเกณฑ์ความจำเป็นขั้นพื้นฐาน ซึ่งหมู่บ้านที่ได้รับคัดเลือกเป็นหมู่บ้านที่มีครัวเรือนยากจนตามเกณฑ์ จปฐ. มากกว่าร้อยละ 30 ของครัวเรือนทั้งหมู่บ้าน (รายได้ต่ำกว่า 15,000 บาท/คน/ปี) โดยรัฐจัดสรรงบประมาณสนับสนุนหมู่บ้านละ 280,000 บาท และงบเตรียมความพร้อม และงบบริหารโครงการรวม 12,480 บาท โดยโอนเงินเข้าบัญชีคณะกรรมการหมู่บ้าน

การบริหารจัดการนั้น กรมการพัฒนาชุมชน กระทรวงมหาดไทย เป็นหน่วยงานรับผิดชอบดำเนินการ โดยได้ออกระเบียบกระทรวงมหาดไทยว่าด้วยการบริหารและจ่ายเงินโครงการ กข.คจ. ปี 2536 โดยมอบอำนาจให้คณะกรรมการกองทุนเป็นผู้บริหาร ระยะเวลาชำระคืนไม่เกิน 5 ปี

ผลการดำเนินงานใน 2 ระยะ ตั้งแต่ปี 2536 จนจบโครงการในปี 2543 มีหมู่บ้านที่ได้รับเงิน กข.คจ. 18,634 หมู่บ้าน จากครัวเรือนยากจนเป้าหมายทั้งหมด 239,056 ครัวเรือน เป็นครัวเรือนยากจนที่ยืมเงินแล้ว 808,741 ครัวเรือน คิดเป็นร้อยละ 62.31 ของครัวเรือนเป้าหมายทั้งหมด โดยใช้งบประมาณรวม 8,185.4 ล้านบาท จากการประเมินผลของสถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์ พบว่าสามารถสร้างรายได้ให้ครอบครัวยากจนเพิ่มขึ้นเฉลี่ยปีละ 4,264 บาท ผู้เข้าร่วมโครงการมีรายได้เฉลี่ยสูงกว่าผู้เข้าร่วมโครงการในปีถัดมา การนำเงินไปใช้ส่วนใหญ่ยืมไปลงทุนด้านการเกษตรมากที่สุด โดยร้อยละ 85 สามารถนำเงินไปประกอบอาชีพได้ตามวัตถุประสงค์ในการยืม และส่วนใหญ่ร้อยละ 64.5 สามารถคืนเงินได้ตามระยะเวลาที่กำหนดร้อยละ 60.29 มีรายได้เพิ่มขึ้น

นอกจากนี้ยังมีกองทุนของรัฐอื่นๆ ที่ตั้งขึ้นมาเพื่อแก้ปัญหาความยากจน แก้ปัญหาเฉพาะด้านต่างๆ เช่น กองทุนฟื้นฟูและพัฒนาเกษตรกร (1,800 ล้านบาท) กองทุนสงเคราะห์เกษตรกร (3,121.41 ล้านบาท) กองทุนปฏิรูปที่ดินเพื่อการเกษตรกรรม (4,534 ล้านบาท) กองทุนหมุนเวียนช่วยเหลือเกษตรกรและผู้ยากไร้ (124 ล้านบาท) ฯลฯ ซึ่งกองทุนเหล่านี้ตั้งขึ้นโดยมีวัตถุประสงค์เฉพาะเรื่อง โดยมีหน่วยงานรับผิดชอบดูแลกระจายตามกระทรวงต่างๆ รวมกองทุนที่เกี่ยวกับการแก้ไขปัญหาความยากจน ทั้งหมดที่ยืมโดยไม่มีดอกเบีย และให้กู้ในอัตราดอกเบี้ยต่ำ รวมประมาณ 10 กองทุน งบประมาณรวมประมาณ 100,000 ล้านบาท



การจัดกลุ่มแนวคิด/หลักการสำคัญขององค์การการเงินชุมชน

จากรูปแบบอันหลากหลายขององค์การการเงินชุมชนดังที่ได้กล่าวมาแล้วข้างต้น ก็พอจะสะท้อนให้เห็นถึงแนวคิด เป้าหมายที่แตกต่างกัน ซึ่งส่งผลให้พัฒนาการขององค์การการเงินมีความแตกต่างกัน ซึ่งพอจะจัดกลุ่มได้เป็น 4 ระดับ ดังนี้



1. แนวคิด “การเข้าถึงสินเชื่อเป็นสิทธิของคนจน” ตามความคิดที่ว่า “Credit is a human rights” ซึ่งเป็นแนวคิดที่มองสินเชื่อเป็นเรื่องสิทธิที่คนจนควรมีโอกาสได้รับเพื่อใช้พัฒนาชีวิต เช่นเดียวกับคนกลุ่มอื่นๆ ในสังคม เช่น กรณีของ กามินแบงค์ในบังคลาเทศ ที่ตั้งธนาคารประชาชนขึ้นมาให้คนจนกู้แล้วให้มีการออมและชำระคืนในภายหลัง กองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง ธนาคารประชาชน ธนาคารออมสิน ฯลฯ

2. แนวคิด “ชุมชนต้องมีกลุ่มการเงินเพื่อช่วยเหลือกัน” แนวคิดนี้มองในมิติของการใช้เงินให้คนมาทำงานร่วมกันมีการออม เพื่อให้สมาชิกมีแหล่งเงินกู้ของตนเอง ให้สามารถนำเงินไปใช้ประโยชน์ในลักษณะเป็นรายเดือนเป็นส่วนใหญ่ การกู้เพื่อนำไปประกอบอาชีพ ตลอดจนการจัดการจัดสวัสดิการ เพื่อให้บริการสมาชิกในลักษณะต่างๆ เช่น แนวของเครดิตยูเนียนและธนาคารหมู่บ้าน

3. แนวคิด “การใช้การจัดการเรื่องเงินให้เกิดความสามารถในการจัดการองค์กร” คือ มองในมิติที่ว่า ขบวนการออมเงินของชุมชนหรือขบวนการด้านการเงินและสินเชื่อ จะเป็นเครื่องมือสำคัญที่จะนำไปสู่การสร้างเสริมความเข้มแข็งให้กับองค์กรชุมชน กล่าวคือ นำเรื่องเงินซึ่งเป็นเรื่องที่เป็นรูปธรรมที่ชุมชนมีความสามารถในการจัดการ ไปสู่การเชื่อมโยงให้เกิดความสามารถในการจัดการร่วมกัน และเป็นกำลังของชุมชนในการพัฒนากิจกรรมของชุมชนและสมาชิกในด้านอื่นๆ โดยทำอย่างสม่ำเสมอต่อเนื่อง จนเกิดกำลังใหม่ของคนจนในการพัฒนาชุมชนของตนเอง ซึ่งแนวคิดนี้เกิดขึ้นหลังจากที่องค์กรการเงินชุมชนต่างๆ ได้มีการสังสมความคิดและประสบการณ์ในงานพัฒนาและองค์กรการเงิน จนนำไปสู่คุณภาพใหม่ของการเชื่อมโยงการจัดการองค์กรในลักษณะที่เป็นองค์รวม



4. แนวคิด “เชื่อมโยงด้านการเงินไปสู่การสร้างฐานงานพัฒนาพึ่งตนเอง” โดยการใช้ความมั่นคงขององค์กรการเงินชุมชนไปสู่การสร้างฐานพัฒนาด้านอื่นๆ ให้เกิดความมั่นคงในลักษณะของการสร้างระบบการเงินของประชาชนโดยประชาชน และเพื่อประชาชน เพื่อสามารถต่อรอง หรือเชื่อมโยงกับระบบการเงินที่เป็นทางการ สามารถบริหารการเงินให้สมาชิกได้

อย่างมั่นคง เช่น กรณีกลุ่มออมทรัพย์ตำบลคลองเปี้ยะ อำเภอจะนะ จังหวัดสงขลา ที่สามารถจัดทำโครงการซื้อแพงขายถูกได้ เพราะมีฐานการเงินของกลุ่มรองรับ เป็นการจัดสวัสดิการให้กับสมาชิก หรือกรณีเบี้ยกุดชุม ตำบลนาโถ้ จังหวัดยโสธร ที่ชุมชนสามารถสร้างระบบการเงินของตนเองได้

แต่อย่างไรก็ตาม ในช่วงปัจจุบันที่องค์กรชุมชนต่างๆ ได้เชื่อมโยงเป็น เครือข่ายและขบวนการองค์กรชุมชน ซึ่งนอกจากจะทำให้เกิดพลังร่วมแล้ว ยังทำให้เกิดกระบวนการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ในแนวราบ การเรียนรู้ข้ามชายอย่างกว้างขวาง ทำให้เกิดการนำแนวคิด แนวทางปฏิบัติของแต่ละกลุ่มความคิดมาประยุกต์ใช้ คิดค้น พัฒนาระดับวิจิตร และวิธีการดำเนินการ บางกลุ่มอาจเริ่มจากแนวคิด ชุมชนต้องมีกลุ่มการเงินเพื่อช่วยเหลือกัน เมื่อสามารถทำได้ในจุดดังกล่าวแล้วก็ยกระดับขึ้นมาอีกขั้นหนึ่ง ในเวทีสัมมนาองค์กรการเงินหลายครั้งได้เคยมีการพูดกันว่า ถ้าจะทำแค่การออมและกู้ก็ไม่แตกต่างจากธนาคารทั่วไป การที่องค์กรการเงินชุมชน มียอดเงินออมเพิ่มสูงมากขึ้น โดยไม่ได้มีกิจกรรมอย่างอื่น ก็เหมือนส่งเสริมการสร้างหนี้ของสมาชิก ซึ่งอาจไม่ได้มีแหล่งเงินกู้จากองค์กรการเงินชุมชนเพียงแหล่งเดียว การมีหนี้หลายทางถือเป็นการบั่นทอนการพัฒนาของสมาชิกฐานล่าง โดยเฉพาะ การพึ่งพาแหล่งเงินทุนจากภายนอกชุมชนเป็นสำคัญ

ทิศทางการเคลื่อนไหวของขบวนการองค์กรการเงินชุมชนในปัจจุบัน

จากลักษณะการก่อเกิด รูปแบบองค์กรการเงินชุมชน ซึ่งมีความแตกต่างกัน ในรายละเอียดจากกลุ่มเดียวๆ ในระดับชุมชน/หมู่บ้าน องค์กรการเงินชุมชนได้มีการเชื่อมร้อยกันเป็นเครือข่าย ซึ่งมีทั้งการเชื่อมร้อยกันในกลุ่มประเภทเดียวกัน เช่น สภาธนาคารหมู่บ้าน ชมรมกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต เครือข่ายธนาคาร ลัจจะออมรายวัน ฯลฯ หรือโดยฐานพื้นที่ เช่น เครือข่ายกลุ่มออมทรัพย์ชุมชน เมืองบุรีรัมย์ เครือข่ายองค์กรการเงินจังหวัดนครสวรรค์ กองทุนหมุนเวียนชาวบ้าน สงขลา ฯลฯ จากเครือข่ายระดับย่อยๆ ได้ขยายฐานเป็นเครือข่ายระดับจังหวัด รวมทั้งได้เชื่อมโยงเป็นเครือข่ายองค์กรการเงินชุมชนในระดับชาติ เพื่อขับเคลื่อน ขบวนการพัฒนาองค์กรการเงินชุมชนร่วมกัน ซึ่งทิศทางสำคัญที่ขบวนการองค์กรการเงินส่วนใหญ่เห็นร่วมกัน คือ “สวัสดิการชุมชน” องค์กรการเงินที่จัดตั้งขึ้นมา ช่วงหลังส่วนใหญ่จะเป็นเรื่องการจัดสวัสดิการ เช่น กลุ่มลัจจะสะสมทรัพย์ (ซึ่งฐานที่มาเดิมจากกลุ่มออมทรัพย์พัฒนาครอบครัวชีวิตที่เน้นเรื่องสวัสดิการ) ฯลฯ ประกอบกับสำนักงานกองทุนเพื่อสังคม (SIF) ได้มีงบประมาณสนับสนุนการจัดสวัสดิการ ผู้ยากลำบาก ทำให้กระแสการจัดสวัสดิการโดยชุมชนเกิดขึ้นอย่างกว้างขวาง





1. การขับเคลื่อนขบวนการเชื่อมโยง กลุ่มออมทรัพย์กับสวัสดิการชุมชน

ในช่วง 3-4 ปี ที่ผ่านมา กลุ่มออมทรัพย์ต่างๆ ได้มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ร่วมกันมากขึ้น กลุ่ม/เครือข่ายที่เข้มแข็งกลายเป็นที่เรียนรู้ดูงานของกลุ่มจากพื้นที่ต่างๆ ศูนย์การเรียนรู้ที่สำคัญได้กระจายอยู่ในภาคต่างๆ เช่น กลุ่มออมทรัพย์ใน

จังหวัดสงขลา กลุ่มออมทรัพย์ คลองเปื่อยะ นาหว้า น้ำขาว ฯลฯ กลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ที่จังหวัดตราด จังหวัดจันทบุรี ศูนย์รวมน้ำใจธนาคารหมู่บ้านจังหวัดพะเยา ธนาคารหมู่บ้านบ้านเสี้ยว จังหวัดขอนแก่น กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตม่วงหวาน-โคกเจริญ จังหวัดบุรีรัมย์ กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตบ้านเขว้า จังหวัดชัยภูมิ ฯลฯ กลุ่มส่วนใหญ่ได้เชื่อมโยงเป็นเครือข่าย ซึ่งส่วนใหญ่เป็นเครือข่ายกลุ่มประเภทเดียวกัน จนถึงช่วงปัจจุบันที่ได้ขยายการเชื่อมโยงที่จะนำไปสู่การเป็น “สถาบันการเงินระดับจังหวัด” มีเป้าหมายที่จะให้กลุ่มออมทรัพย์เป็นฐานในการจัดสวัสดิการชุมชนเพิ่มมากขึ้น ตลอดจนการเชื่อมโยงเป็นขบวนการระดับชาติ

จากการที่ผู้นำกลุ่มออมทรัพย์ได้มาแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกันในเวทีการพัฒนาการเงินผู้มีรายได้น้อยในช่วง 4 ปีที่ผ่านมา ผู้นำกลุ่มออมทรัพย์ชุดหนึ่งได้รวมกันเป็น “ผู้ก่อการดี” ที่จะขับเคลื่อนขบวนการออมทรัพย์ให้ขยายตัวอย่างกว้างขวาง ซึ่งปัจจุบันได้ปรับมาเป็น “สถาบันพัฒนาองค์กรการเงินและสวัสดิการชุมชนแห่งชาติ (พอสช.) โดยมี ครูชบ ยอดแก้ว เป็นแกนนำสำคัญที่จะไปเปิดเวทีกระตุ้นความคิดเรื่องกลุ่มออมทรัพย์กับการจัดสวัสดิการในพื้นที่ต่างๆ ขยายแนวคิดการจัดสวัสดิการแบบรัฐสมทบกองทุนสวัสดิการชุมชน (ที่ตัดจากผลกำไรจากการดำเนินงานกลุ่มออมทรัพย์) ในอัตราร้อยละ 1:1 ในปีแรก และลดสัดส่วนลงในปีต่อมา การกระตุ้นให้เกิดการเชื่อมโยงเครือข่ายกันในทุกระดับ เพื่อให้เกิดการใช้เงินกู้ในขบวนการกลุ่มออมทรัพย์ด้วยกัน กลุ่มที่มีเงินเหลือให้กลุ่มที่เงินไม่พอๆ โดยไม่ต้องใช้แหล่งเงินกู้ภายนอก แลกเปลี่ยนความคิดเห็นเรื่องการบริหารจัดการของกลุ่ม/เครือข่ายสู่การพึ่งตนเองของการจัดการการเงินภาคประชาชน ซึ่งขณะนี้ได้จัดเวทีในระดับภาค/กลุ่มจังหวัดไปแล้ว 6 พื้นที่ จัดเวทีในระดับจังหวัด/เครือข่าย 5 พื้นที่ และจัดเวทีร่วมระดับชาติที่จังหวัดจันทบุรี โดยเชิญแกนนำกลุ่มออมทรัพย์ในพื้นที่ต่างๆ ที่เห็นความสำคัญและจะร่วมกันขยายแนวคิดเรื่องการออมทรัพย์และสวัสดิการชุมชน รวมประมาณ 200 คน ได้มีการปลุกกระดมความคิด จิตวิญญาณการพึ่งตนเอง ความรักและเอื้ออาทรต่อกัน ที่จะทำให้เกิดการเชื่อมโยงระดับจังหวัด

ภาค ชาติ และเปลี่ยนแปลงทัศนคติความคิดเห็นเกี่ยวกับการจัดสวัสดิการชุมชน การเสริมสร้างความเข้มแข็งขององค์กรการเงิน องค์กรการเงินและสวัสดิการชุมชน จะช่วย “กู้ชาติ” ได้อย่างไร การใช้กระบวนการทางศาสนาเชื่อมร้อยขบวนการภาคประชาชน การประสานพลังภาคีของผู้เกี่ยวข้องให้มีส่วนร่วมในการกู้ชาติภาคประชาชน เปิดตัว “สถาบันพัฒนาองค์กรการเงินและสวัสดิการชุมชนแห่งชาติ (พอสช.)” และได้ร่วมกันทำพิธีกรรมทางศาสนา และกล่าวสัจจะ จะปฏิญาณตนร่วมกู้ชาติ กู้แผ่นดินต่อหน้าอนุสาวรีย์พระเจ้าตากสินมหาราช

ซึ่งขณะนี้ พอสช. ได้มีตัวแทนกลุ่มออมทรัพย์จากจังหวัดต่างๆ ร่วมเป็นผู้ประสานและปฏิบัติงานขยายความคิดเรื่องนี้ควบคู่กับการเข้าไปช่วยให้เกิดการเชื่อมโยงกลุ่มออมทรัพย์ในพื้นที่จังหวัดต่างๆ โดยชูเป้าหมายการพึ่งตนเอง พึ่งพาซึ่งกันและกันของขบวนการองค์กรการเงินและสวัสดิการชุมชน

2. การจัดการเชื่อมโยงกองทุนภายในชุมชน : การใช้ทุนที่มีอยู่ให้เกิดประโยชน์สูงสุด/ลดการพึ่งพา/เป็นหนี้ภายนอก

ถ้าจะหันกลับมามองเรื่อง “เงินทุน” ภายในชุมชน/หมู่บ้านต่างๆ ในปัจจุบันจะเห็นได้ว่าเกิดกองทุนต่างๆ ขึ้นมากมาย ทั้งกองทุนที่เกิดการออม/สะสมทุนภายใน ทั้งที่เป็นกลุ่มออมทรัพย์ การลงหุ้นทำธุรกิจชุมชน กองทุนที่หน่วยงานภายนอกสนับสนุน ซึ่งมีจำนวนมหาศาล ได้แก่ โครงการอุดหนุนส่งเสริมอาชีพหมู่บ้านละ 100,000 บาท (ปี 2543) งบรวม 6,843 ล้านบาท โครงการแก้ไขปัญหาความยากจน (กข.คจ.) กรมการพัฒนาชุมชน หมู่บ้านยากจนหมู่บ้านละ 280,000 บาท กระจายใน 18,634 หมู่บ้าน งบรวม 8,185.4 ล้านบาท กองทุนของกระทรวงต่างๆ (เกษตร, สาธารณสุข, อุตสาหกรรม ฯลฯ) กองทุน เพื่อสังคม (SIF) ซึ่งสนับสนุนงบสวัสดิการรวม ประมาณ 2,000 ล้านบาท คาดว่าเหลือเป็นเงินทุนหมุนเวียนเพื่อสวัสดิการของชุมชนประมาณ 600 ล้านบาท และโครงการขนาดใหญ่สุดตามนโยบายรัฐบาล คือ กองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง ซึ่งได้จัดตั้งกองทุนและอนุมัติงบประมาณไปแล้ว 71,364 ล้านบาท

จากการที่มีกองทุนหลายๆ กองทุนในหมู่บ้านมีจุดดีที่ทำให้กลุ่มต่างๆ สามารถใช้กองทุนทำกิจกรรมพัฒนาได้อย่างหลากหลาย แต่ก็มีข้อจำกัดที่แต่ละกองทุนมีวัตถุประสงค์/วิธีการใช้เฉพาะตามเงื่อนไขของหน่วยงานนั้นๆ คนในหมู่บ้านไม่ได้เห็นภาพรวมของกองทุนที่มีอยู่ทั้งหมด เมื่อจะเริ่มทำกิจกรรมพัฒนาก็พยายามที่จะหาแหล่งทุนจากภายนอกทั้งที่เป็นเงินให้เปล่า เงินให้ยืม และเงินกู้ ในหลายพื้นที่กระบวนการทำแผนแม่บทชุมชนซึ่งเก็บข้อมูลรายได้ รายจ่าย หนี้สินอย่าง



ละเอียด ร่วมกันวิเคราะห์ปัญหาและโอกาสในการพัฒนาของหมู่บ้าน ก็จะพบว่า จำนวนหนี้สินของทั้งหมู่บ้านพุ่งสูง ใช้เงินทุน/เงินกู้ยืมจากหลายแหล่ง ทำอย่างไรให้ภายในชุมชนหันมาทบทุนจัดการเชื่อมโยงกองทุนในชุมชนเพื่อให้เห็นภาพรวมร่วมกันว่ามีกองทุนไหนบ้าง ลักษณะการจัดการเป็นอย่างไร การไหลเวียนของเงินทุนเป็นอย่างไร สมาชิกรายเดียวกันใช้เงินกู้ยืมจากที่กองทุน ถ้าจะจัดการให้เกิดประโยชน์มากขึ้นควรจัดการอย่างไร เพื่อที่จะได้ลดการพึ่งพาแหล่งทุนภายนอกให้น้อยลง

ในหลายพื้นที่ได้เริ่มดำเนินการเรื่องนี้ อย่างเช่น ที่อำเภอพรหมพิราม จังหวัดพิษณุโลก กำนันสนอง เนียมเหลี่ยม ได้จัดกระบวนการรวบรวมข้อมูลกองทุนทุกกองทุนที่มีอยู่ในตำบล ซึ่งรวมได้ทั้ง 17 ตำบล นำข้อมูลดังกล่าวมานำเสนอให้กลุ่มต่างๆ ในตำบลเห็นภาพรวม ร่วมกันคิดต่อว่าถ้าจะเชื่อมโยงการจัดการกองทุนให้เกิดประโยชน์กับแผนงานของชุมชนให้มากที่สุด โครงการที่เกิดขึ้นตามแผนงานของชุมชนก็ควรจะเป็นการใช้เงินทุนภายใน แทนการทำโครงการเสนอแหล่งทุนภายนอก ซึ่งจะทำให้หนี้สินเพิ่มขึ้น หรือใช้แหล่งทุนจากภายนอกเท่าที่จะเป็นจริง

เครือข่ายออมทรัพย์ชุมชนเมืองบุรีรัมย์ ซึ่งมีสมาชิก 17 กลุ่ม 1,732 ราย เงินออมรวม 4,310,118 บาท ที่ผ่านมาได้ใช้เงินสินเชื่อจากภายนอกจาก 2-3 กองทุน ซึ่งการจัดการเงินในช่วงแรกจะเป็นไปตามเงื่อนไขของแต่ละกองทุน แต่เมื่อสมาชิกชำระคืนมา เครือข่ายได้ปรับการบริหารจัดการให้เป็นเงื่อนไขเดียวกัน (อัตราดอกเบี้ย, ระยะเวลาชำระคืน) เพื่อให้สมาชิกเห็นว่าเงินกองทุนนี้เป็นกองทุนของเครือข่ายที่จะต้องช่วยกันดูแลรักษาให้ ยั่งยืนต่อไป

บ้านสามขา ตำบลหัวเสือ อำเภอแม่ทะ จังหวัดลำปาง เป็นอีกพื้นที่หนึ่งที่ชุมชนได้ร่วมกันหาแนวทางจัดการทุน แก้ปัญหาหนี้สินของคนในหมู่บ้าน การเกิดกองทุน/กลุ่มต่างๆ ในหมู่บ้าน รวมทั้งแหล่งเงินภายนอก (ธกส.) ทำให้ชาวบ้านเป็นหนี้หลายทาง ทำให้มีปัญหาการชำระคืน ชาวบ้านจึงหันมาหารือที่จะแก้ไขปัญหานี้สินร่วมกัน (ใช้กระบวนการวิจัยชุมชน) รวบรวมคนที่เป็นหนี้ และคณะกรรมการ

กลุ่มต่างๆ ที่ปล่อยกู้มาร่วมวางแผนการแก้ไขปัญหานี้สิน โดยจะมีการไต่ถอนหนี้จากกลุ่มย่อยให้ โดยให้มาตกลงร่วมกันว่าจะสามารถชำระคืนได้จำนวนเท่าไร เมื่อตกลงกันแล้วให้รักษาสัญญา ถ้าไม่สามารถทำได้ จะใช้เงื่อนไขการควบคุมทางสังคม เช่น การตัดสวัสดิการ ฯลฯ ซึ่งแผนการ



ดำเนินการดังกล่าวก็ทำควบคู่กับเรื่องอื่นๆ เช่น การลดค่าใช้จ่าย ปรับการทำงานมาหากิน ฯลฯ จากการปรับโครงสร้างหนี้ก็ได้กลับมาปรับกระบวนการออมทรัพย์ใหม่ โดยอาศัยแนวคิดและรูปแบบของกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ ตลอดจนการดำเนินการตามแผนแม่บทชุมชนที่ได้ทำร่วมกัน เช่น การทำปุ๋ยชีวภาพ การผลิตสินค้าที่สามารถทำได้เองในชุมชน ฯลฯ

3. การจัดขบวนการตรวจสอบโดยองค์กรชุมชน

ผู้คนที่ไม่คุ้นเคยกับกลุ่มออมทรัพย์ แต่คุ้นเคยกับระบบธนาคาร หรือระบบการเงินที่เป็นทางการอื่นๆ มักจะมีคำถามเสมอว่า เงินอยู่ในมือชาวบ้านจำนวนมากๆ โดยไม่มีกฎหมายรองรับ ไม่ได้นำเงินไปฝากธนาคาร ไม่กลัวจะมีการโกงกันเกิดขึ้นหรือ จำเป็นต้องมีกฎหมายออกมารองรับองค์กรการเงินชุมชนหรือไม่ จากประสบการณ์ของกลุ่มออมทรัพย์ที่เข้มแข็งหลายแห่ง ได้จัดให้มีการตรวจสอบภายในรูปแบบของชาวบ้าน เช่น การส่งเงินออม-จ่ายเงินกู้ภายในวันเดียวเสร็จ การรับ-จ่ายเงินก็สามารถแสดงตัวเลขบนกระดานให้สมาชิกได้เห็น ระบบบัญชีชาวบ้านที่สามารถดูได้ง่าย การจัดระบบกลุ่มย่อยช่วยกันดูแลซึ่งกันและกัน การติดตามการนำเงินไปใช้ว่าเป็นไปตามวัตถุประสงค์หรือไม่ ฯลฯ จากกระบวนการตรวจสอบในระดับกลุ่มได้มีการตรวจสอบร่วมกันในระดับเครือข่าย อย่างเช่น เครือข่ายกลุ่มออมทรัพย์ชุมชนเมืองได้มีการจัดทีมตรวจสอบในระดับโซน/ระดับภาค มาพูดคุยแลกเปลี่ยนและเพิ่มเติมความรู้ ทักษะ ประสบการณ์เกี่ยวกับการตรวจสอบจัดระบบการตรวจสอบร่วมกัน มีการตรวจสอบข้ามข่าย ฯลฯ ซึ่งปัจจุบันการเติบโตขยายตัวค่อนข้างรวดเร็วขององค์กรการเงินชุมชน และกองทุนต่างๆ จากภายนอกที่เข้าไปสนับสนุน ซึ่งมีหลายกองทุน ทำให้การบริหารจัดการองค์กรการเงินชุมชนมีความซับซ้อนมากขึ้น การจัดระบบให้มีการตรวจสอบตัวเอง และการสร้างขบวนการตรวจสอบร่วมกันขององค์กรชุมชนจึงเป็นงานสำคัญที่ขบวนการองค์กรการเงินชุมชนจะต้องร่วมกันดำเนินการ ซึ่งขณะนี้ในภาคต่างๆ ได้มีคณะทำงานด้านการตรวจสอบขึ้นมา และได้มีการเติมความรู้ ประสบการณ์ด้านการตรวจสอบ จัดทำคู่มือการตรวจสอบไปแล้วในหลายพื้นที่ ขบวนการตรวจสอบโดยองค์กรชุมชนจึงน่าจะเป็นทิศทางสำคัญขององค์กรการเงินชุมชนที่จะช่วยกันพัฒนาคุณภาพองค์กรการเงินให้เป็นที่เชื่อถือต่อไป

4. การเชื่อมโยงเครือข่าย การก่อตัวของสถาบันการเงินระดับจังหวัด ขณะนี้ในหลายพื้นที่ได้มีการจัดเวทีแลกเปลี่ยนหาแนวทางเชื่อมโยง



เครือข่ายองค์กรการเงินชุมชนในระดับพื้นที่ ซึ่งในช่วงที่ผ่านมาการเชื่อมโยงเป็นเครือข่ายขององค์กรการเงินส่วนใหญ่จะเชื่อมเป็นเครือข่ายกับองค์กรการเงินในประเภทเดียวกัน เช่น สถานาคารหมู่บ้าน ชมรมกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต เครือข่ายสัจจะสะสมทรัพย์ ฯลฯ ปัจจุบันหลายพื้นที่ได้มีการหารือร่วมกันเพื่อโยงเครือข่ายองค์กรการเงินในระดับพื้นที่/จังหวัด โดยไม่ติดอยู่กับประเภทองค์กร เช่น เครือข่ายองค์กรการเงินจังหวัดพิษณุโลก ธนาคารประชาชนจังหวัดน่าน สถาบันการเงินชุมชนจังหวัดร้อยเอ็ด เครือข่ายองค์กรการเงินจังหวัดนครสวรรค์ ฯลฯ ในหลายพื้นที่ได้มีการออมร่วมกันที่ระดับเครือข่ายจังหวัด โดยบางพื้นที่ เช่น กองทุนหมุนเวียนชาวบ้านสงขลา ได้ใช้การออมทรัพย์เป็นเครื่องมือให้ กลุ่มต่างๆ ได้พบปะพูดคุยกันมากกว่าที่จะเป็นการบริหารเงินร่วมกัน กรณีบางกลุ่มที่มีเงินไม่พอ บางกลุ่มมีเงินเหลือก็สามารถกู้ยืมระหว่างกลุ่มได้ แต่บางพื้นที่นอกจากจะใช้การออมเพื่อเชื่อมโยงเครือข่ายแล้ว เห็นว่า การออมร่วมกันของเครือข่ายระดับจังหวัดจะทำให้เกิดกองทุนที่ระดับจังหวัด ที่จะเป็นแหล่งเงินสำคัญของกลุ่มต่างๆ ในระยะต่อไป หรือเสนอให้รัฐสมทบงบประมาณร่วมกับกองทุนของเครือข่ายองค์กรการเงินในระยะต่อไป

กรณีต่างๆ ที่กล่าวมาเป็นเพียงส่วนหนึ่งของขบวนการชุมชนที่อยู่ในช่วงของการปรับตัวเองที่จะเป็นชุมชนพึ่งตนเอง ซึ่งไม่อาจทำเฉพาะเรื่องใดเรื่องหนึ่งได้ แต่จะต้องทำควบคู่กันไปทั้งเรื่องกองทุน การปรับวิถีการผลิต การดูแลรักษาทรัพยากร/สภาพแวดล้อม ปรับวิถีคิดที่จะหันมาพึ่งตนเอง การนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาปรับใช้ การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกัน การเชื่อมโยงกันเป็นเครือข่าย เพื่อให้ขบวนการมีพลัง และสามารถหนุนช่วยกันได้มากขึ้น ชุมชนที่หันมาปรับวิถีชีวิตในแนวทางการพึ่งตนเองจำนวนมากได้พูดกันว่า เรื่องนี้ไม่ใช่เป็นเพียง “ทางลัด” แต่เป็น “ทางรอด” ที่ชุมชนจะอยู่ได้ในท่ามกลางกระแสโลกาภิวัตน์ที่ดาโถมเข้ามาอย่างรุนแรง

รายชื่อ - ที่อยู่ กรณีตัวอย่างองค์กรการเงิน

ชื่อกลุ่ม	ผู้ประสานงาน สถานที่ติดต่อ
สหกรณ์เครดิตยูเนียนเพื่อนครู จำกัด	คุณสรรัช อธิชัยมงคล 3 ถ.เอมอรอุทิศ 1 ต.หน้าเมือง อ.เมือง จ.ฉะเชิงเทรา 20400 โทร. 038-815608
สหกรณ์เครดิตยูเนียนหมอสสม วังแคว้ง จำกัด	คุณจรัส อินแสง 82/1 ม.2 ต.ปรางทอง อ.เมือง จ.ลำปาง
กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต บ้านม่วงงาม	คุณธงชัย ครุสำแดง 15/1 ม.8 ต.ม่วงงาม อ.เส้าไห้ จ.สระบุรี
กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต บ้านขาม	คุณประจวบ แต่งทรัพย์ 99/1 ม.2 ต.บ้านขาม อ.จัตุรัส จ.ชัยภูมิ 36130 โทร. 044-822586
ศูนย์รวมน้ำใจธนาคารหมู่บ้าน	คุณมุกดา อินดีสาร 182 ม.5 ต.ปิ่น อ.ดอกคำใต้ จ.พะเยา 56120 โทร. 054-457095
ธนาคารหมู่บ้าน บ้านปากหาร	คุณจ่านงค์ ประวิทย์ ต.บ้านยาง อ.คีรีรัฐนิคม จ.สุราษฎร์ธานี
เครือข่ายสัจจะสะสมทรัพย์ จ.ตราด	พระสุปิน ปณีโต วัดไผ่ล้อม อ.เมือง จ.ตราด 23000
เครือข่ายสัจจะสะสมทรัพย์	พระมนัส ชันติธัมโม วัดโพธิ์ทอง ต.แสง อ.เมือง จ.จันทบุรี 22000 โทร. 039-335982



รายชื่อ - ที่อยู่ กรณีตัวอย่างองค์กรการเงิน

ชื่อกลุ่ม	ผู้ประสานงาน สถานที่ติดต่อ
เครือข่ายกลุ่มออมทรัพย์ชุมชนเมืองบุรีรัมย์	นางระเบียบ มาตรคำจันทร์ 454/6 ถ.จระ ต.โนเมือง จ.บุรีรัมย์ 31000 โทร. 044-613188
กลุ่มออมทรัพย์เก้าเส้ง	นางใจดี สว่างอารมณ์ 135 ถ.เก้าแสน ต.บ่อทราย อ.เมือง จ.สงขลา 90000 โทร. 074-322-262
ธนาคารสัจจะออมรายวันนนทบุรี	นางอาจารย์ สำราญใจ 10/4 ม.2 ต.ท่าทราย อ.เมือง จ.นนทบุรี โทร. 06-1491675
ธนาคารสัจจะออมรายวันเขตห้วยขวาง	นางอะมีนา บุญศรี 45/1 ซ.รัตนา ถ.ริมคลองแสนแสบ ต.บางกะปิ เขตห้วยขวาง กรุงเทพฯ
กลุ่มออมทรัพย์ฮามานะ	กลุ่มออมทรัพย์ฮามานะ หมู่ที่ 3 ต.นาเดียน อ.เมือง จ.นครศรีธรรมราช
กลุ่มออมทรัพย์บ้านทรายขาว	กลุ่มออมทรัพย์บ้านทรายขาว ต.ทุ่งหวัง อ.เมือง จ.สงขลา
กองทุนหมู่บ้านคลองช่อง	กองทุนหมู่บ้านคลองช่อง หมู่ 5 ต.คลองโคน อ.เมือง จ.สมุทรสงคราม
กองทุนหมู่บ้าน หมู่ 3 ต.นาชุมเห็ด	นายอนวัช รอดพันธ์ 18/4 หมู่ 3 ต.นาชุมเห็ด อ.ย่านตาขาว จ.ตรัง



สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (องค์การมหาชน)

2044/28-33 ถนนเพชรบุรีตัดใหม่ แขวงบางกะปิ เขตห้วยขวาง กรุงเทพมหานคร 10320

โทร. 0-2718-0911 โทรสาร 0-2718-0937 E-mail : codi@codi.or.th homepage : www.codi.or.th